

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1882. Andra Kammaren. N:o 59.

Måndagen den 15 Maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i Kammarens sammanträden den 8 innevarande månad förda protokoll.

§ 2.

Upplästes ett till Kammaren inkommet så lydande sjukbetyg:

Att Herr Presidenten m. m. K. J. Berg bör med anledning af påkommen sjukdom tillsvidare vistas i sitt hem, betygar
Stockholm den 15 Maj 1881.

J. Molander,
Med. D:r.

§ 3.

Föredrogs och bordlades för andra gången Stats-Utskottets Memorial N:o 65.

§ 4.

Föredrogs och godkändes Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 16, angående beräkningen af tull-, post-, stämpelpappers-, bränvinsbrännings- och hvitbetssockertillverkningsmedlen.

§ 5.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets Utlåtande N:o 62, i anledning af väckt motion angående deltagande för åtskilliga kronoegendomar inom Orebro län uti Hjelmarens och Qvismarens sjösänkingsföretag.

§ 6.

Ang. fortsättningskolor.

Skedde föredragning af Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 6 (i samlingen N:o 12), i anledning af återremiss af dess öfver motion om ändring eller förklaring af vissa bestämmelser i Kongl. kungörelsen den 11 September 1877 afgifna Utlåtande N:o 4.

Utskottet, som efter öfvervägande af hvad under öfverläggningen i detta ärende uti Kammarens sammanträde den 19 sistlidne April anfördes, ansett sig böra tyda återremissen såsom uttryck för Kammarens önskan, det Utskottet måtte tillse, huruvida genom förnyade Kongl. Stadgan angående folkundervisningen i riket den 20 Januari 1882, hvilken stadga allmängjorts några få dagar före affärdandet af förberörda utlåtande, någon ändring inträdt i de förut-sättningar, under hvilka utlåtandet afgifvits, hade vid granskning af sistnämnda författning funnit befarade förhållandet icke ega rum; hvadan Utskottet, med åberopande af de skäl, som i återremitterade utlåtandet vore anförda, hemställt, det Kammaren ville för sin del besluta, »att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller:

dels om sådan ändring af de för inträde i fortsättningsskola gällande föreskrifter, att tillträde dit må lemnas icke blott de folkskolans lärjungar, hvilka med goda vitsord genomgått föregående afdelningars kurser, utan äfven dem, som, utan att hafva genomgått sagda afdelningar, dock på nöjaktigt sätt styrka sig ega det kunskapsmått, som för folkskolans lärjungar medför rätt till inträde;

dels ock om den förklaring af Kongl. Kungörelsen den 11 September 1877, att det må stå skolråd i landtkommun fritt att, i samråd med distriktets folkskoleinspektör, indela den för fortsättningsskola stadgade tiden på sätt för hvarje fall kan anses lämpligast och mest ändamålsenligt.

Efter uppläsning af denna hemställan anförde.

Herr Abr. Rundbäck: Herr Talman! Då jag sista gången denna fråga förevar yrkade afslag på Utskottets framställning, och Utskottet nu kommit med i sak samma förslag som sist, så nödgas jag å nyo komma med samma yrkande.

I förra afdelningen af sitt förslag till skrifvelse föreslår Utskottet en anhållan om ändring i Kongl. kungörelsen den 11 September 1877 i syfte att äfven andra barn än de, som genomgått folkskolan, skulle, om de styrkte sig hafva genomgått folkskolans lärokurser, få tillträde till fortsättningsskolan. Men jag påstår bestämdt, att en sådan föreskrift icke nu finnes, hvarigenom det vore förbjudet för andra än folkskolans lärjungar att få inträde i fortsätt-

ningsskolan. Jag upprepar således hvad jag sade sista gången, eller att Utskottet stöder sin begäran på ett missförstånd, och jag skall nu, som jag hoppas, till fullo ådagalägga riktigheten af denna min uppfattning.

Ang. fortsättningskolor.
(Forts.)

Om inga andra lärjungar än folkskolans skulle hafva rätt till inträde i fortsättningsskolan, så skulle detta vara rimligt och förklarligt endast i den händelse, att folkskolan vore den enda tillåtliga läroanstalten för inhemtande af folkskolans lärokurs. Men nu veta vi, att 37:de § i nya folkskolestadgan uttryckligen medgifver, att barn kunna få inhemta denna lärokurs i allmänna läroverk, privatläroverk eller i hemmen. När de nu kunna få inhemta folkskolans lärokurs annorstädes än i folkskolan, och ingenting annat fordras för inträde i fortsättningsskolan, så är det uppenbart, att hvem som helst som hvar som helst inhemtat denna lärokurs får inträde i fortsättningsskolan. Så tillämpas och tolkas äfven författningen öfverallt, och särskildt är det af vigt, att den så tolkas i städerna, hvarest finnes en stor mängd barn, som inhemtat folkskolans lärokurs i någon privat läroanstalt eller af privatpersoner. Nu har Utskottet såsom stöd för sin tydning af författningen anfört, att fortsättningsskolan skulle vara den högsta afdelningen af sjelfva folkskolan, emedan det i 1877 års kungörelse heter, att den är folkskolans öfversta afdelning. I förbigående och inledningsvis vill jag nämna för herrarne, att ordet »folkskola» har en dubbel betydelse, såsom vi, som om folkskolan skrifva så mycket, väl veta. Den ena är folkskolan i vidsträckt bemärkelse och omfattar alla anstalter för folkskoleundervisningen. I den betydelsen tages ordet, då man t. ex. talar om »svenska folkskolan», »folkskolans stigande utveckling», »missförhållanden inom folkskolan» och så vidare. Man menar då icke den enskilda folkskolan, utan folkskoleväsendet i allmänhet. Den andra inskränkta betydelsen af folkskolan är den skola i folkskolesystemet, som ligger emellan småskolan och fortsättningsskolan. Detta är folkskolan i egentlig mening. Endast i förbigående har jag velat nämna detta, och vill nu angifva de ovedersägliga bevis, som tala för, att fortsättningsskolan icke tillhör folkskolan i egentlig mening, utan står ofvanför den och utgör den öfversta länken i folkskoleundervisningssystemets kedja. Om fortsättningsskolan skulle vara en del af folkskolan, så skulle delen vara af samma art som det hela; men folkskolan är en tvångsskola, under det fortsättningsskolan är en frivillig skola. Församlingarna måste hafva den förra, men de kunna upphäfva den senare efter godtfinnande. Barnen måste gå i den förra, så vida de ej inhemta den föreskrifna kursen på annat håll. men de behöfva icke gå i den senare, äfven om de ej erhålla undervisning på annat håll. Vidare få inga andra barn inträde i fortsättningsskolan än de, som redan lemnat folkskolan och hafva utexamineringsbetyg derifrån och sålunda hafva folkskolan bakom sig. Detta är ett ytterligare bevis på, att fortsättningsskolan icke tillhör folkskolan. Men det allra tydligaste beviset härpå,

Ang. fortsätt-
ningsskolor.
(Forts.)

och hvilket ingen lärer kunna jäfva, finnes uttryckt i 45:te § af nu gällande folkskolestadga, der det heter: »Från folkskolan må endast de lärjungar kunna uppflyttas till fortsättningsskolan, hvilka med goda vitsord genomgått hela den för folkskolan bestämda lärokurser.» Om nu fortsättningsskolan är en del af folkskolan, skulle ju barnen äfven hafva inhämtat fortsättningsskolans kurser, innan de komma in i fortsättningsskolan, hvilket ju vore en uppenbar orimlighet. Härmed tror jag mig hafva beröfvat det beviset all bindande kraft för rigtigheten af Utskottets tolkning.

Sedermera påstår Utskottet att, då det i 1877 års kungörelse står taladt om *lärjungar*, det dermed icke kan menas andra barn än folkskolans lärjungar. Men, mine Herrar, de, som söka inträde i fortsättningsskolan, *äro icke* lärjungar i någon skola, utan vilja allesammans *blifva* lärjungar i fortsättningsskolan. Den ene har för ett eller annat år varit skild från folkskolan, den andre har tillhört en privatskola eller åtnjutit undervisning i hemmet. Men alla hafva de betyg öfver, att de genomgått folkskolans lärokurser. Nu stå de med detta betyg i hand för inträde i fortsättningsskolan, och då är bestämdt den ene lika väl lärjunge som den andre. Skolstadgan begagnar också tydligen ordet *lärjungar* icke blott om dem, som *äro* lärjungar, utan äfven om dem, som vilja blifva det, och som bevis derpå vill jag nämna, att skolstadgan talar om *lärjungars intagning* i skolan. De kallas sålunda lärjungar, innan de blifvit intagne i skolan, och detta bevisar ju tydligt, att äfven de *äro* lärjungar, som vilja söka inträde i fortsättningsskolan.

Af hvad jag nu sagt tror jag att Kammaren bör kunna inse, att det ej är något skäl att ingå till Kongl. Maj:t och begära den nu ifrågasatta ändringen.

Hvad den senare delen af Utskottets begäran angår, så erkänner jag, att fortsättningsskolans ordnande på det sätt man här föreslagit *undantagsvis* kan vara nödvändigt. Men jag vill derföre icke att man skall göra undantaget till regel, ty det skulle vara att betydligt skada fortsättningsskolan. Denna skola, som gör så mycket gagn, har dock mycket liten tid, och det behöfs mycket väl, att lärarne och lärjungarne i den skolan *äro* riktigt mornade, hvilket de icke kunna vara på qvällarne, då både lärare och lärjungar *äro* uttröttade efter dagens arbete. Jag upprepar vidare ännu en gång hvad jag sade vid denna frågas behandling sist: det går icke med fördel att om qvällarne vid ljussken undervisa barnen i räkning, skrifning, geometri och teckning, emedan ljuset icke faller i tillräcklig mängd på hvarje barns plats och det ena barnets skugga kastas på det andra barnets plats, hvartill också kommer, att barnen hafva svårt att se på svarta taflan, emedan ljuset mycket olämpligt bryter sig mot densamma, och den svarta taflan måste dock ständigt begagnas i fortsättningsskolorna. Jag skulle derföre anse det vara mycket illa, om det komme allmänne i bruk att inrätta fortsättningsskolor på detta sätt, ehuru jag erkänner, att det undan-

Ang. fortsätt-
ningsskolor.

(Forts.)

Herr Olof Andersson i Burlöf: Jag hade icke kunnat föreställa mig, att en fråga så enkel och billig som denna kunde blifva föremål för olika meningar. Utskottet har också, som jag förmodar efter noggrann pröfning, enhälligt kommit till samma resultat, som vid frågans förra behandling. Utom de anmärkningar, som nu blifvit framställda af representanten från Vexjö, gjordes af honom vid frågans förra behandling mot Utskottets förslag företrädesvis den anmärkningen, att 1877 års kungörelse angående fortsättningsskolor skulle genom den nu utkomna skolstadgan vara upphäfd, åtminstone blef hans yttrande så allmänt uppfattadt. Den nya skolstadgan utkom efter det att Utskottet skrifvit och justerat sitt betänkande, och Utskottets ordförande, som befarade, att Utskottet möjligen gjort sig skyldigt till något misstag, begärde på den grunden, att ärendet måtte återremitteras. Detta var således skälet och enda skälet hvarför frågan af denna Kammare återremitterades. Nu är emellertid icke fallet, att 1877 års kungörelse är genom den nya skolstadgan upphäfd. Ty sedan i ingressen till nya skolstadgan uppräknats allt, som genom densamma upphäfves, så intages deri sedermera hela 1877 års kungörelse angående fortsättningsskolor, hvaraf framgår, att den gäller helt och hållet hädanefter som förut. Då således det skäl, som låg till grund för Kammarens återremiss af Utskottets förra betänkande, icke mera förefinnes, så antager jag, att Kammaren kommer att bifalla hvad Utskottet föreslagit. Det hindrar likväl icke, att jag anser mig böra till någon del upptaga de anmärkningar, som af vexjörepresentanten framstälts mot förslaget.

Motionen och utskottsförslaget sönderfaller, såsom herrarne funnit, i två delar, af hvilka den ena äsyftar att bereda inträde i fortsättningsskolan för de barn, hvilka icke i folkskolan inhemtat det kunskapsmått, som erfordras för inträde i fortsättningsskolan, utan på annan väg förskaffat sig detta kunskapsmått. Nu säger den nämnde talaren, att en förändring i detta hänseende är alldeles onödig, emedan rätt till inträde i fortsättningsskolan för sådana barn redan finnes. Jag tviflar på, att så förhåller sig, ty innan jag skref min motion, har jag temligen omsorgsfullt studerat gången af detta ärende, och jag har i motionen påvisat, huru man steg för steg, allt sedan skolstadgan af den 18 Juni 1842 utkom, ledt sig till de fortsättningsskolor, hvilkas inrättande på grund af Kongl. proposition till 1877 års Riksdag beslutades. Det heter också uttryckligen i den Kongl. propositionen härom 1877, att tiden då var inne att bättre ordna fortsättningsskolan, dock så att derstädes lemnas tillträde endast för de lärjungar, som blifvit godkända i den afgångspröfning, Kongl. cirkuläret den 22 April 1864 omtalar. I detta Kongl. cirkulär heter det, att skolråden skola tillse, »att för de barn, som ur skolan utgått, beredes tillfälle att på bestämda tider under lärarens ledning dels underhålla redan förvärfvade kunskaper, dels ock deruti ytterligare förkofra sig». Jag tror, att med en rätt

tolkning af gällande stadganden, äfven om de på några ställen blifvit orätt eller friare tolkade, desamma icke, om någon bestrider det, medgifva att i fortsättningsskolorna intaga andra än de folkskolans lärjungar, som genomgått dess kurser. Om detta är förhållandet, vet jag icke hvarför man motsätter sig en förklaring, hvarigenom ingen tvekan i detta fall komme att ega rum. Detta angående den första delen af min motion.

Emot den andra delen af mitt förslag, eller att man skulle få lof att äfven på landet, der sådant vore lämpligt, inrätta fortsättningsskolor såsom aftonskolor, har Herr Rundbäck gjort två anmärkningar. Den första var, att det skulle mera skada än gagna, om man gjorde detta till en regel, och den andra att hela förslaget vore onödigt, ty denna rättighet finnes redan. Att fortsättningsskolornas inrättande till aftonskolor på landet skulle blifva regel, tror jag icke man behöfver befara; ty jag förmodar, att aftonskolors inrättande icke kan ske på andra ställen än der det bor en hop folk sammanträngdt på en mindre plats; och hvarför man skall hindra en sådan anordning på dylika platser på landet, då den är tillätlig i städerna, kan jag icke begripa. Nu säger man att skrifvelsen i denna del är öfverflödig, alldenstund rätten härtill finnes redan nu. Vi skola då se till, huru stadgandet härom lyder i Kongl. kungörelsen af 1877. Det heter: att *på landsbygden* den årliga undervisningstiden bör uppgå till minst sex veckor, med trettio timmars undervisning i hvarje vecka, hvilken undervisningstid antingen må fortgå i en följd eller fördelas på två terminer, och *i städerna, der fortsatt undervisning lämpligast meddelas i aftonskola, till så många lärotimmar, som svara mot ofvannämnda tid.* Vill man läsa detta stadgande rätt, kan jag icke finna, att man deraf kan hemta något annat, än att det endast är i städerna, man får lof att ordna aftonskolan så, att man af den får fram samma tid, som der föreskrives att fortsättningsskolorna på landet skola upptaga. Att man gjort något undantag vid några fiskelägen, har jag mig bekant, men alldeles säkert är, att regeringen icke vill göra sådana undantag ofta. Detta framgår äfven temligen tydligt af den petition, folkskolläraremötet i Malmö sislidna år beslöt. Detta möte, som besöktes af 600 af folkskolans lärare och vänner, uppdrog åt några personer, som kanske hafva reda på hithörande förhållanden lika mycket som representanten på vexiöbanken — de voro nemligen mötets vice ordförande, Kantor Sv. Rosenberg, folkskoleinspektören, Kyrkoherden C. D. E. Petré, Seminariektorn och folkskoleinspektören P. Vingren samt skolläroarne Martin Thunell i Vinstorp och Joh. Lysell i Häglinge — att ingå till Kongl. Maj:t med en petition, innefattande detsamma jag här i sista delen föreslagit, eller att man skulle få lof att, der sådant finnes lämpligt, på landsbygden anordna aftonskolor såsom fortsättningsskolor. Tro herrarne, att detta möte i Malmö med både folkskoleinspektörer och andre sakkunnige och framstående män skulle gått in till Kongl. Maj:t

Ang. fortsättningsskolor.
(Forts.)

Ang. fortsättningskolor.
(Forts.)

med en sådan petition, om ej deraf funnits behof och om man icke stött på hinder i detta afseende hos Kongl. Maj:t. Jag tror, att man kan tillmäta detta möte lika mycket vitsord, som den ärade folkskoleinspektörens från Kronobergs län uppgifter. Anledningen, hvarför chefen för Ecklesiastikdepartementet ansett sig icke kunna vidtaga någon åtgärd i detta afseende antager jag vara den, att mötet inskränkt sig till att begära denna rätt endast för Lands stift. Jag har nemligen, innan jag väckte min motion, på vederbörligt ställe efterhört detta, och jag har goda grunder för, att detta verkligen var orsaken, likasom att departementschefen icke har något emot att denna rättelse kommer till stånd, på det han icke oupphörligt vid dylika ansökningars pröfning må riskera att stöta emot hvad som innehålles i nu gällande lagstiftning, som af Riksdagen är godkänd vid beviljandet af anslaget till fortsättningskolor.

Såsom jag nämnde i början af mitt anförande, var det egentliga skälet till återremissen det, som anfördes af ordföranden i Utskottet, att i förra uttalandet man möjligen kunde ha gjort sig skyldig till ett misstag, emedan ny folkskolestadga kommit ut efter det Utskottets betänkande skrifvits. Jag har gjort mig det besväret att gå ned i tryckeriet och se på det anförande, Herr Rundbäck afgaf, då frågan förra gången var före. Jag vill icke påstå, att anförandet, sådant det var skrifvet, ojusteradt, under alla förhållanden var absolut riktigt, men i det ojusterade anförandet hette det uttryckligen, att Herr Rundbäck sagt, att *alla* förut gällande stadganden voro genom den nya skolstadgan upphäfd. Detta var sedermera utstruket och der bredvid stod skrifvet, att *»de flesta stadgandena»* vore upphäfd. Det är ju möjligt, att hans yttrande föll på detta sätt, men jag upprepar, att i det stenografiska referatet hans yttrande återgifvits så, som jag nyss nämnde, och jag tror äfven, att det så uppfattades af Kammarens ledamöter, och att denna uppfattning var anledningen till den då beslutade återremissen. Något längre ned i samma anförande fans ett längre uttalande, som också omtalar, att de föregående stadgandena vore upphäfd genom den nya skolstadgan. Denna mening i det oreviderade protokollet var utstruken och af kontrollnotarien ändrad, dock i samma riktning som i den ursprungliga kontexten, men allt detta befans sedermera efter justeringen utstruket. Detta gifver mig anledning att tro, att Herr Rundbäck vid justeringen af sitt anförande funnit, att han sagt något, som icke var så alldeles öfverensstämmande med verkliga förhållandet, men hvilket likväl gaf upphof till frågans återremitterande.

Jag för min del kan icke inse annat än att denna fråga är ganska klar och enkel; och jag tror icke det vara skäl att längre upptaga Kammarens dyrbara tid nu vid riksdagens slut med att vidare diskutera densamma.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Wieselgren: Det kan väl icke vara af mycket intresse att upptaga Kammarens tid med en tvist emellan den ärade representanten från Vexjö, å ena, samt motionären och Utskottet, å den andra sidan, i fråga om rätta tydningen af bestämmelserna rörande inträde i folkskolan; men jag skall dock bedja att få anmärka, att ehuru den ärade vexjörepresentanten uppläste 45:te paragrafen för att dermed styrka sitt påstående, att icke något vore bestämdt angående hvilka, som skulle lemnas tillträde till fortsättningsskolan, utan att sådant stode öppet för hvem som helst, som genomgått den stadgade kursen för folkskolans afdelningar, så lemnar denna 45:te paragraf dock icke ett så fullt klart vitsord för hans åsigt, som man skulle kunna tro. Der står nemligen i andra momentet: »Från folkskolan må endast de lärjungar kunna uppflyttas till fortsättningsskolan, hvilka med goda vitsord genomgått hela den för folkskolan bestämda lärokursen.» Om detta kunde tydas så, att det skulle vara medgifvet äfven för andra än folkskolans lärjungar att inkomma i denna fortsättningsskola, skulle följderna blifva, att för desse andre icke funnes något bestämdt om inträdeskompetens, ty bestämmelserna derom skulle gälla »endast de» från folkskolan uppflyttade lärjungarne.

Ang. fortsättningskolor.
(Forts.)

Sista gången vi tvistade om denna fråga, androg den ärade vexjörepresentanten såsom en synnerligen kraftig utgångspunkt för sitt påstående det förhållande, att fortsättningsskolan icke skulle hafva något sammanhang med folkskolan i öfrigt, utan vore derifrån lika fristående, som universitetet från elementarläroverket. Jag hade då icke författningen till hands; jag hade icke trott, att någon diskussion skulle förekomma om en så enkel sak. Men jag ber nu att få ur ingressen till 1877 års förordning uppläsa följande: »Vi Oscar etc. — — göre veterligt: att sedan vi föreslagit Riksdagen att anvisa medel till understöd för aflönandet af lärare vid folkskolans högsta afdelning eller den s. k. fortsättningsskolan o. s. v.» Jag begriper sannerligen icke, huru man efter att hafva läst dessa ord kan vidare tvista om saken.

Hvad vidare beträffar den anmärkningen, att ordet »lärjungar» skulle begagnas äfven om andra än folkskolans lärjungar och om barn redan före deras inträde i folkskolan, torde det väl vara möjligt, att Kongl. Maj:t icke i hvarje fall så noga tänkt på, hvilket ord han använt; men jag är dock skyldig att icke alldeles lemna Kongl. Maj:t utan försvar, ty i 35:te paragrafen, som handlar om lärjungarnes *intagning* och vidare undervisning i skolan, heter det: »Barns skolålder räknas — — — barnet fyller sju år — — —.» »Då skolråd efter samråd med kyrkostämman så pröfvar nödigt, må tiden då barns skolgång — — — barnet fyller nio år.» Derjemte skall jag bedja att få fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att frågan från Kongl. Maj:ts synpunkt icke torde vara så tvistig, som den ärade representanten från Vexjö ansett den vara, i ty att man i det af chefen för Eklesiastikdepartementet den 16 Juni 1880

Ang. fortsättningskolor.

(Forts.)

fastställda formulär för skolrådsuppgifter i fråga om fortsättningsskolorna läser följande: »I denna fortsättningsskola lemnas tillträde endast för de lärjungar, som med goda vitsord genomgått lärokurserna i folkskolans föregående afdelningar, och sålunda får icke någon lärjunge deltaga i undervisningen i fortsättningsskolan, som endast genomgått folkskolans minimikurs.» Härmed må väl frågan vara afgjord, för så vidt man antager, att Kongl. Maj:t förstår riktigt skriva svenska språket. Der står nemligen, att lärjungarne skola ha genomgått lärokurserna i folkskolans föregående afdelningar; d. v. s. att lärjungarne skola i sagda skolas afdelningar ha genomgått lärokurserna; vore vexiörepresentantens mening den rätta, skulle ordet »i» vara utbytt mot *för*.

Hvad hans anmärkning vid det senare momentet angår, eller att det vore så svårt att åstadkomma tjenlig belysning af skollokalerna om qvällarne, så ber jag att få erinra, att om den anmärkningen skall gälla, der i lika grad bör gälla skolorna i städerna som dem på landsbygden. Jag tror icke, att ljuset brinner på annat sätt på landet än i stad, der dock Kongl. Maj:t själf anser fortsättningsskolan »lämpligast» kunna anordnas som aftonskola. Och hvad slutligen beträffar obehöfligheten af den föreslagna förändringen, så vill jag åberopa hvad en föregående talare nämnde, att om så verkligen vore förhållandet, så hade väl icke de folkskolelärare, folkskoleinspektörer och andra för folkskolan intresserade personer, som till antal af flere hundrade bevistade folkskolläraremötet i Malmö förlidna år, ingått till Kongl. Maj:t med den petition, deri de begära just hvad motionären i senare momentet af sin motion föreslagit. Jag ber att få yrka bifall till motionärens förslag.

Her Abr. Rundbäck: Den siste ärade talaren har försökt att göra mitt påstående, att 45:te paragrafen tydligen tillkännagifver, att fortsättningsskolan icke är en afdelning af folkskolan, kraftlös, derigenom att han sade, att i ingressen till 1877 års förordning, som icke är upphäfd, det uttryckligen heter: »folkskolans öfversta afdelning eller den så kallade fortsättningsskolan», och sålunda kunde härom icke vidare tvistas; och då i 45:te paragrafen säges, att barn för att komma in i fortsättningsskolan nödvändigt måste hafva genomgått hela den för folkskolan bestämda lärokursen, deraf måste nödvändigt följa, att barnen skola hafva genomgått folkskolans alla klasser, för att kunna komma in i fortsättningsskolan, liksom om denna vore en högre afdelning af sjelfva folkskolan. Nu är emellertid i alla hithörande lagrum sagdt, att barnen skola hafva genomgått folkskolans *lärokurser* och sålunda ingalunda sjelfva *folkskolan*; och det är också naturligt att så måste vara, då barnen ju tillåtas inhemta folkskolans lärokurser i en mängd andra läroanstalter än folkskolan. Dessutom är det en allmän föreskrift och allmän praxis, att barnen, för att komma in i fortsättningsskolan, skola hafva afgångsbetyg i hand, som utvisar att de äro skilda från folkskolan. Då man har detta

gifvet, kan man visserligen genom någon slags dialektik eller advokatyr försöka att få en sådan uppfattning till stånd, som kan tillfredsställa det formella rättsmedvetandet, men som dock ingalunda kan tillfredsställa det slags förstånd, som stöder sig på en gifven praxis och på hvad som i sak är rätt.

Då samme talare sedermera påstod, att i 35:te § de, hvilka skola intagas i skolan, kallas barn, vill jag påpeka, att i sjelfva rubriken till kap. 6 står »lärjungar», och detta ord behöfver sannerligen icke betyda sådane, som redan äro i skolan, utan kan lika väl afse dem, som skola intagas i skolan. Ordet lärjunge är dessutom ett med förkärlek begagnadt ord i vår skollagstiftning, derför att med detta enda ord betecknas barn af spädnare eller mera vuxen ålder, af vare sig ena eller andra könet, och man behöfver således icke begagna flera ord för hvad man vill säga, och speciellt är detta ord nödvändigt, då det gäller fortsättningsskolan, der många lärjungar äro fullvuxne och icke kunna kallas för barn, ehuru en och annan äfven der befinner sig ännu i barnåldern, och dessutom kunna i dessa skolor intagas både flickor och gossar. Det är således för att med ett enda ord omfatta alla dessa kategorier af barn, som man här begagnat ordet lärjunge, såsom också skett vid många andra tillfällen.

Jag tror mig sålunda härigenom hafva ådagalagt, att det bevis, som den siste ärade talaren sökte åstadkomma för behörigheten af en sådan ändring, som är föreslagen i första punkten af föreliggande utlåtande, icke var något tillräckligt bevis.

Beträffande andra punkten fans icke anledning till någon annan anmärkning mot hvad jag i detta afseende anført, än att det icke kunde vara farligare att åstadkomma aftonskola på landsbygden än i städerna, då ljuset brunne lika klart på begge ställena. Jag får då säga, att ljuset brinner dunkelt äfven i städerna, och derför har man i åtskilliga städer icke heller funnit lämpligt att inrätta aftonskolor. Så är till exempel fallet i Vexjö, der den inrättats på alldeles samma sätt som på landsbygden. Jag kan äfven upplysa om, att ingen enda ansökan inkommit från Skåne om understöd åt aftonskolor, och detta troligtvis af anledning, bland annat, att man funnit dessa skolor icke vara så lämpligt anordnade som de rätteligen borde vara.

Jag vill med några ord besvara den andre ärade talaren, representant på skånebänken. Denne talare behagade med den tvärsäkerhet och den censorslika värdighet, som han vanligen intager här i Kammaren, då han talar till andra, beskylla mig för att under diskussionen förra gången i denna fråga hafva framkommit med osanningar; han sade visserligen icke afsigtliga, men han lät dock påskina, att de kunde derför misstänkas. Jag hade vid detta tillfälle författningen i min hand och citerade 5:te paragrafen, i slutet af hvilken står, att för högre folkskolor är särskildt stadgad; och jag yttrade då, att genom den nya skolstadgan äro *de flesta* äldre författningarna upphäfdade. Jag kan således icke rå för om detta mitt

Ang. fortsättningskolor.
(Forts.)

Ang. fortsättningskolor.

(Forts.)

uttryck af den, som uppsatte protokollet, kunnat fattas så att ordet »alla» kom att inflyta, om så verkligen är förhållandet, som jag väl får förmoda, då denne talare gjort sig besvär med att se igenom det stenografiska protokollet. Om också der står ordet »alla», var det dock icke mitt uttryck, det kan jag försäkra, utan jag sade, att *de flesta* förändringar voro upphäfdade, men der de icke voro upphäfdade och tvetydighet möjligen kunde förefinnas, der kunde man lita på texten i den nya lagen, emedan skolstadgan behandlar samma ämne, och jag citerade några uttryck från den nya stadgan för att ytterligare visa, att 1877 års kungörelse icke borde uppfattas så som Utskottet hade gjort. Sedermera säger den ärade talaren på skånebänken, att han icke kan begripa, huru man kan göra så mycket väsen för en så obetydlig sak. Jag vänder detta argument emot honom själf. Jag kan icke förstå, huru han såsom motionär kan göra så mycket väsen af denna sak, hvilken, efter hvad jag visat, icke bereder skolrådet det ringaste besvär, och då, såsom jag nyss nämnde, icke en enda skrifvelse i detta syfte under sista året ingått från Skåne till Kongl. Maj:t.

Dessutom är det ganska märkvärdigt, och det kan jag icke annat än förundra mig öfver, nemligen att så fort »skon i något afseende klämmer» i Skåne, kommer man fram med anspråk på, att staten skall sy nya skor, som passa för de skånska fötterna, oafsedt om de göra det för den öfriga delen af Sverige. Nu vilja de skånske skollärarne, som varit samlade till ett möte i Malmö, hafva en särskild skollagstiftning för Lunds stift; i det öfriga landet behöfves icke en sådan förändring som här ifrågasättes; men för att den kan vara passande för en eller annan skånsk socken, skall hela författningen för dessa undantags skull förändras. Det är icke första gången anspråk i sådant syfte framkommit. Om herrarne påminna sig, så begärde man, vid behandlingen af 9:de hufvudtiteln, en total omskrifning af det nuvarande pensionsreglementet för folkskolelärare, för att en eller annan eller kanske ingen, ty derom fick man icke någon upplysning, af extra lärarne vid de skånska småskollärareseminarierna skulle få pensionsrätt, oaktadt de icke voro ordinarie, oaktadt de icke behöfde hafva minimilön och oaktadt de icke hade så lång tjänstgöring som de andre skollärarne. År 1876 eller 1877 förekom en annan fråga, då Riksdagen var nog frikostig och välvilig mot församlingarna att säga, att de församlingar, hvilka gifvo sin småskolelärare 300 kronor, skulle af detta belopp erhålla 150 kronor af statsmedel. Då insmugglade denne talare i beslutet det tillägg, att församlingarna skulle icke få denna förmån, så framt icke skollärarne i vederbörande småskollärareseminarier hade inhemtat de kunskaper, som under en 7 månaders kurs i dessa seminarier kunde låta sig göra. Förmodligen finnes det i Skåne något dylikt seminarium med en kurs på 7 månader, i de flesta andra delar af landet hafva vi det icke. Följden deraf har varit, att, t. ex. i Småland, man icke har kunnat begagna sig af en sådan förmån,

allt därför att vi skulle ställa lagstiftningen härom efter de skånska anspråken. *Ang. fortsättningskolor.*

Jag vill icke vidare upptaga Kammarens tid, men yrkar fortfarande afslag. *(Forts.)*

Herr Hedin: Då denna fråga förra gången förevar till behandling i Kammaren, uppfattade jag verkligen den anmärkning, som då framställdes af den ärade representanten från Vexjö så, som skulle genom den nya folkskolestadgan *alla* förut gällande bestämmelser om fortsättningskolan upphäfts, och af sådan anledning och på det icke Tillfälliga Utskottet N:o 1 måtte kunna beskyllas för att hafva missledt Kammaren att, som man säger, i »ogjordt väder» besluta att skriva till Kongl. Maj:t, begärde jag den återremiss, som då blef Kammarens beslut. Jag har härmed endast velat bekräfta riktigheten af den uppfattning angående motivet till återremissen, som nyss af motionären uttalades.

Vid ärendets förnyade behandling inom Utskottet har jag ytterligare öfvertygat mig om, att motionärens framställning är väl grundad, äfven fastän, sedan motionen framkommit, en ny folkskolestadga blifvit, i Svensk författningssamling publicerad, och anser sålunda också fortfarande att Kammaren bör bifalla Utskottets hemställan. Endast det vill jag mot den siste talaren anmärka, att det väl icke kan vara något ondt uti, att vi ändra vår skolordning för att bereda Skåne en förmån, då vi ju icke gå derhän i ändringslusta, att vi vilja påtvinga någon annan landsdel att följa denna ändring, utan endast lemna det för vederbörande kommuner fritt att ordna fortsättningskolan såsom aftonskola, der sådant kan finnas vara ändamålsenligt och lämpligt. Derigenom tror jag att vi handla i skolans sanna intresse.

Herr C. A. Larsson: Hade jag blifvit så grundligt stukad, som representanten på vexjöbänken blef af representanten från Göteborg, skulle jag helt säkert lagt bort den envishet, som mången gång äfven vidlåder mig. I hvilket fall som helst skulle jag dock icke hafva tillåtit mig att, såsom Herr Rundbäck gjort, försöka göra »svart till hvitt», och allra minst skulle jag vilja sinka bort den dyrbara tiden i riksdagens elfte timme med långa anföranden, som icke innehålla ett enda ord sundt förnuft.

Jag yrkar bifall till betänkandet.

Herr Ola Andersson, i Burlöf: Jag skall icke tvista med den nästföregående talaren om hvem af oss båda här i Kammaren uppträder med mesta värdighet; hufvudsaken är väl nu hvem som i sak har rätt. Nu säger den ärade vexjörepresentanten, att jag skulle beskyldt honom för att hafva farit med osanning. Nej, det har jag icke sagt, jag har endast sökt visa hvad som föranledde att Kammaren, förra gången frågan förevar, återremitterade den till Ut-

Ang. fortsätt-
ningsskolor.
(Forts.)

skottet, och jag tror mig äfven hafva visat, att denna återremiss väl kunde vara föranledd af den uppgift Herr Abr. Rundbäck då lemnade i fråga om innehållet af den nya folkskolestadgan, och att man hade goda skäl att så förstå denna uppgift, att derigenom alla föregående stadganden blifvit upphäfda. Jag ber nu att i det afseendet ytterligare få uppläsa verba formalia uti detta anförande, sådana de blifvit af stenografen upptecknade. De lyda så: »För öfrigt hafva vi helt nyss fått en ny folkskolestadga af den 20 Januari i år, på grund af Riksdagens skrifvelse förlidna år, hvilken stadga upphäfver alla föregående stadganden och bestämmelser; men någon hand har utstrukit detta och i kanten står i stället för »alla» insatt »de flesta». Jag har härmed ingalunda påstått, att Herr Rundbäck farit med osanning, jag har endast sagt, att återremissen var föranledd af den uppgift Herr Rundbäck lemnat angående innehållet af den nya folkskolestadgan, och deri tror jag mig hafva rätt. Och sålunda, om icke någon annan grund fans för återremissen, tror jag, att Kammaren nu med allt skäl kan bifalla Utskottets hemställan.

Nu har talaren på vexiöbanken äfven sagt, att under år 1880 någon ansökning icke inkommit till Kongl. Maj:t om understöd till någon aftonskola i Skåne, och deraf har han velat draga den slutsats, att någon sådan skola icke kan finnas på landsbygden i Skåne. Men skulle man icke kunna tänka sig, att den af honom omförmälda omständighet kan bero på något helt annat, som ligger till och med närmare till hands, såsom till exempel derpå att dylika ansökningar förut blifvit afslagna; och att så är förhållandet synes mig tydligen framgå af den mycket omtalade petitionen, som väl annars icke ifrågakommit.

Herr Rundbäck har äfven påstått, att min motion afsåge att bereda en förman uteslutande för Skåne. Ja, vi veta förut, att Herr Rundbäck icke är så god på Skåne. Det hörde vi senast vid behandlingen af frågan angående den nya domänförvaltningen; då gälde det arrendevilkor med vârfoder och gödsel; äfven det ansåg Herr Rundbäck sig mycket väl förstå, och Skåne fick också då uppbara klander af honom, därför att det var ett godt bruk i Skåne, som af Stats-Utskottet föreslogs. För min del har jag dock kommit till den uppfattning, att man i allmänhet här i Kammaren icke är så afvoigt sinnad mot Skåne, som Herr Rundbäck tyckes vara det. Jag tror också, att Skåne kan vara godt att ha, och om något förständigt förslag eller bruk kommer derifrån, vet jag icke hvarför det bör förkastas endast derföre att det kommer från Skåne.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Abr. Rundbäck: Jag anser mig alldeles för god för att svara Herr Carl Anders Larsson, och afstår derföre från ordet.

Öfverläggningen var slutad. Efter upptagande af de gjorda yrkandena, gaf Herr Talmannen, enligt dem, propositioner så väl på

bifall till Utskottets hemställan som ock på afslag derå; och förklarade Herr Talmannen sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande Ja besvarad. Votering begärdes, i anledning hvaraf en så lydande omröstningsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Ang. fortsättningskolor.
(Forts.)

Den, som bifaller hvad Första Tillfälliga Utskottet hemställt i Utlåtandet N:o 6 (i samlingen N:o 12),

röstar Ja;

Den, det ej vill,

röstar Nej;

Vinner Nej, är Utskottets förevarande hemställan af Kammaren afslagen.

Omröstningen företogs och utföll med 131 Ja mot 29 Nej; hvadan Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

Detta beslut skulle, jemlikt 63 § 3 mom. Riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifas Medkammaren.

§ 7.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets Utlåtande N:o 53, i anledning af väckt motion med förslag till förändrad lydelse af §§ 1, 3 och 4 i förordningen i afseende på handel och lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarblifva, den 20 November 1845.

§ 8.

Förekom till afgörande Lag-Utskottets Utlåtande N:o 54, i anledning af väckt motion om tillägg till § 13 i förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 April 1866.

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

I berörda, inom Första Kammaren af Herr O. M. Björnstjerna afgifna motion, N:o 21, var föreslaget, det Riksdagen ville för sin del besluta,

»att § 13 i Kongl. Maj:ts förnyade nådiga förordning af den 14 April 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof skall erhålla ett nytt moment, hufvudsakligen af följande lydelse:

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstå-
ende för all-
mänt behof.

»Skall endast del af jord eller lägenhet afträdas och uppkommer för återstoden synnerlig vinst i följd af den afsedda anläggningen, då skall sådant vid ersättnings bestämmande i beräkning tagas.»

(Forts.)

Utskottet hade hemställt, att förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet voro reservationer bifogade

dels af Herrar *Bergström* och *Åbergsson*, hvilka, med hänsyn till de särskilda förhållanden, som ega rum vid expropriation för utläggande af torg och gator i stad, för sin del hemställt, att Riksdagen måtte besluta följande tillägg till § 13 i Kongl. förordningen den 14 April 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof:

»Skall del af tomt afstås till torg eller gata i stad och uppkommer för tomtens återstående del synnerlig vinst i följd af torgets eller gatans utläggande, då skall sådant vid ersättnings bestämmande i beräkning tagas.»

dels af Herr *Samzelius*;

dels ock af Herr *Johannes Jonson*.

Rörande detta ärende uppstod öfverläggning, hvarunder anfördes af

Herr Rubenson: Herr Talman, mine Herrar! Att Lag-Utskottet hyst betänkligheter mot här ifrågavarande motion med den utsträckning, som motionären gifvit åt det föreslagna stadgandet, förundrar mig ingalunda. Det kan vara ganska naturligt, att man icke öfver allt i alla förhållanden på landet som i staden, der expropriationslagen kan komma att tillämpas, vill hafva en princip sådan som denna tillämpad, äfven om man icke vill — hvilket jag tror att icke någon kan — bestrida rättigheten af principen. Men äfven om jag medger detta, får jag dock för min del säga, att jag hade väntat, att Utskottet skulle lyssnat till det uppslag i frågan, som gifvits i den reservation, som är fogad till Utskottets betänkande. Förhållandet är nemligen det, att beträffande gaturegleringar, som skola öfvergå alla städer i riket, ega sådana särskilda förhållanden rum, att de väl tåla vid en sådan princip tillämpning. Att den kommer att tillämpas allt mer och mer, derom är jag öfvertygad, lika visst som att det är nödvändigt, om lagstiftaren skall vinna det ändamål, han med stadgandet om stadsplaners fastställande åsyftat. Det är naturligt, att jag med dessa åsikter icke

kan vara öfverens med Utskottet i den antydan, Utskottet gifvit att här borde vara en lagstiftning, som skulle gälla endast för Stockholm och möjligen en eller annan af de större städerna i riket. För min del anser jag, att grunden för den lagstiftning, Utskottet här antydt, finnes, om icke i fullt lika stor så dock i ganska hög grad för alla städer, då de alla äro underkastade den i byggnadsstadgan allmänt gällande regel, att stadsplaner skola fastställas för hvarje stad, och att det icke må byggas i strid mot stadsplanen. Dessa stadganden nödvändiggöra expropriation i stor skala under sådana särskilda förhållanden, att det vore högst orättvist att pålägga städerna ej blott den börda, som ligger i stadsplanens genomförande i afseende å gatornas anordnande, utan äfven den börda, som ligger deri, att de skola åt den tomteägare, som blir skyldig att afstå något af sin tomt, betala markens värde, deri innefattadt den extra vinst, som just följer af expropriationen.

I skiftesstadgan finnes en paragraf, den 66:te, som föreskrifver, att för allmänna gator, vägar m. m. skall mark tagas af oskifto. Det är alldeles klart, att grunden till detta stadgande är den, att en hvar skiftesägare skall hafva tillfälle att, utan att annan kan lägga hinder i vägen därför, komma till de lotter, som genom skiftet tilldelats honom, och kunna begagna dem efter sin bekvämlighet. Af samma skäl måste, om jag tänker mig en person, som i en stad rör om en stor egendomscomplex, och som skiftar eller säljer den i flera delar för bebyggande, denna person se till, att en hvar, och dessutom är det föreskrifvet i författningen att så skall vara, af dessa små tomter, hvori den större egendomen styckas, får en utfartsväg, så att icke den ene tomteägaren är bunden af den andre, på det sättet, att han måste gå öfver en annans tomt för att komma till eller från sin. Förhållandet i detta hänseende i städerna är det samma som på landet; men dertill kommer i städerna den särskilda omständighet, att dessa gator och vägar tjena icke blott till att huseägaren och de, som bebo hans egendom, skola komma till och från egendomen utan äfven till byggnadslinier för uppförande af hus; och en tomt stiger därför i värde ju större denna byggnadslinie är eller, med andra ord, ju större den fasadrätt är, som är förenad med tomtten. Om nu det för närvarande hos oss existerande förhållande, att städerna äro tvungna att på förhand uppgöra en stadsplan, som under alla omständigheter måste följas, icke egde rum, utan det berodde på städerna sjelfva att bestämma, om en gata skulle framgå på ena eller andra stället, skulle det snart visa sig, hvilket värde för en tomteägare ligger deri, att han får en gata framdragen öfver sin tomt. Det är icke utan, att vi hafva en viss erfarenhet härom i Stockholm.

Som bevis på, att det är gatan, som sätter värde på en tomt, då den skall bebyggas, vill jag först erinra derom, att, då i stadsplanen för hufvudstaden, hvilket förhållande väl gäller fast i mindre skala i andra städer, ingår, att den ena eller andra mindre gatan

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.
(Forts.)

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmunt behof.

(Forts.)

skall igenläggas, därför att en beqvämare trafikled kan upptagas i närheten, det är omöjligt för staden, som är skyldig att genomföra planen, att göra en sådan igenläggning utan att staden på förhand kommit öfverens med de tomtägare, som hafva sina egendomar utefter denna gata. Ligger vid gatan en tomt, som icke har utfartsväg till någon annan än denna gata, så är klart, att staden icke får stänga af gatan, så vidt man icke på förhand kommit öfverens med egaren om den godtgörelse till honom, som kan ifrågakomma; ty staden beröfvar honom genom gatans igenläggande icke blott utfartsväg utan äfven den omtalade fasadrätten till hans tomt.

Vidare är det vid fråga om tomternas värde i en stad ett bekant faktum, att en tomt, som ligger emellan ett par andra och således har fasad åt blott en gata, har mindre värde än en hörntomt med fasader åt flera gator. Detta förhållande visar tydligt och klart, att det är gatulinien och gatans tillvaro som sätter det egentliga värdet på en tomt.

Ett särdeles slående bevis på, hurusom en gata, som drages genom ett stort, obebygdt kvarter, kan höja priset på de tomter som ligga intill denna gata, skall jag be att få anföra genom att hänvisa till en gatureglering, som herrarne litet hvar torde känna till. Bland de gaturegleringar, som på sista tiden blifvit här i staden genomförda, är Sturegatans utdragande från södra Humlegårdsgatan till Norrmalmsgatan, der en öppen plats, som redan till en del är färdig, skall anordnas. Staden har genom vänlig öfverenskommelse förvärfvat de tomter, som voro af nöden icke endast för Sturegatans neddragande, utan äfven för erhållande af den öppna platsen. Affären är visserligen ännu icke fullkomligt afvecklad, men dock till det hufvudsakligaste. Vid denna affär visar sig, att, då staden realiserat de tomter, som efter planens genomförande återstå, hafva de inköpta tomtplatserna icke kostat staden ett enda öre och, hvad som är ännu mera, man har dessutom de bästa utsigter att genom denna försäljning kunna erhålla ett öfverskott, som räcker till kostnaderna för så väl gatans som den öppna platsens stensättning. Detta visar tydligt, att det är gatornas framdragande som sätter värdet på vidliggande tomter. Om staden i detta fall icke kunnat träffa vänlig öfverenskommelse med tomtägarna utan varit tvungen att expropriera sig fram efter nu gällande författning, hade följden blifvit, att staden fått betala hvarje tum af den för regleringens genomförande erforderliga marken med de pris, tomterna genom regleringen erhållit, i stället för att vi nu erhållit dem utan ett öres kostnad och dertill förtjenat så mycket som behöfves för gatans och den öppna platsens stensättning.

På samma sätt är förhållandet i en annan trakt, der det för närvarande bygges mycket, nemligen bakom Teknologiska institutet. Der inköptes också af staden i början af år 1881 en större egendomskomplex med en areal af omkring 360,000 kvadratfot för 62

öre kvadratfoten. Omkring 100,000 kvadratfot behöfdes till gator, och återstoden 259,000 kvadratfot skulle försäljas och utläggas till byggnadstomter. Då man vid slutet af samma år började att sälja dessa tomter, visade det sig, att för den första af dem i stället för 62 öre för kvadratfoten, som gifvits i inköp, erhöles 1 krona 25 öre. Sedermera såldes fyra tomter för 1 krona 50 öre och derefter ytterligare två tomter för 1 krona 75 öre kvadratfoten. Detta är således ytterligare ett slående exempel på, huru gaturegleringen, i den mån den hinner genomföras, höjer värdet på de egendomar, som ligga intill de nyanlagda gatorna. I samma trakt köptes också i början af år 1882 en egendom med 165,000 kvadratfots areal, och sedan deraf till anläggning af en ny gata tagits i anspråk 77,000 kvadratfot, realiserades af den återstående arealen två tomter till ett pris af ända till 2 kronor kvadratfoten. Här är följaktligen ännu ett godt exempel på mitt påstående om gaturregleringens inflytande på tomtvärdena, och flera sådana skulle kunna anföras.

Vidare vill jag visa huru tomtgarnes anspråk ställa sig, innan stadsplanen blifvit beslutad och fastställd, samt huru anspråken stegras, sedan stadsplanen en gång blifvit antagen, så att kommunen är bunden af densamma. Litet hvar af herrarne känner väl till villastaden bakom Humlegården. Den reglering, som der gjordes, föregicks af en öfverenskommelse med tomtgarnen, hvilka till staden lemnade all den mark, omkring 400,000 kvadratfot, som till gatuanläggningar behöfdes, och icke nog dermed, utan de, som rådde om marken, förbundo sig dessutom att spränga undan berg och planera den till den för gatorna bestämda höjd. En del af desse tomtegare begärde icke alls någon ersättning för de ytterligare kostnader, de utom afståendet af marken ådrogo sig, och en annan del erhöil för den mark, de lemnade, en ringa ersättning, deruti att de af staden fingo på sig öfverlåten full eganderätt till en del mark, som förut låg på ofri grund. Det framgår af detta exempel, att, då gaturregleringsplanen ännu icke blifvit fastställd, priset å den för gatorna erforderliga marken håller sig inom naturliga gränser och detta har också visat sig vid flera andra tillfällen.

Det exempel jag sist anført rör en hel trakt, som helt och hållet är obebyggd, der gator skulle framdragas; men vi hafva också exempel på partiella regleringar. Det har funnits enstaka gator, hvilka, utan att ingå i stadsplanen och utan att af staden hafva blifvit till gator antagna, dock af enskilda personer blifvit utlagda. Då slutligen behofvet för tomtgarnen uppstått att få dem såsom gator antagna, har öfverenskommelse träffats derom med staden och då vanligen på det vilkor, att den för gatornas utläggande nödiga marken skulle af dem lemnas utan ersättning, hvaremot staden förbundit sig att draga försorg om gatornas anläggande, och i ett fall har tomtgaren tillika lemnat bidrag till denna kostnad.

Vi hafva här i staden ett annat färskt exempel i samma riktning. Det finnes nemligen här två gator, hvilkas utvidgning icke

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afståendes för allmänt behof.

(Forts.)

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstå- ende för all- mänt behof.

(Forts.)

ingått i stadsplanen, och vid hvilka ligga tomter, som egaren sjelf köpt för 4 kronor qvadratfoten. Af dem erbjuder han sig nu att lemna staden de delar, som erfordras, om staden vill utvidga gatorna, emot det att han får en krona för qvadratfoten, således $\frac{1}{4}$ af hvad tomterna kostat i inköp. Hvarför gör tomtegaren ett dylikt erbjudande, frågar man? Svaret ligger nära till hands: Helt enkelt därför, att den återstående delen af tomterna genom gatornas utvidgande stiger högst betydligt i värde. Tomtegaren får sedermera derstädes uppföra högre hus och därför finner han med sin fördel förenligt att till det låga priset afstå en del af tomterna.

Jag kan äfven andraga ett annat fall, då en tomtegarare erbjuder sig att gratis lemna den mark, som behöfves för anläggande af en gata, hvilken icke ingår i stadsplanen, och hvilket erbjudande staden afslagit på den grund, att den icke vill bekosta gatans första anläggning, utan endast dess upplysning och framtida underhållande.

Det vissa är således, att det är tomtegarne, som i första rummet förtjena på gatuanläggningar.

Nu står en stad emellertid icke i den lyckliga ställning, att den i allmänhet är i tillfälle att träffa sådana fria aftal med tomtegarne, utan är tvungen att, såsom också ur allmän synpunkt torde vara det ändamålsenligaste, framdraga gatorna i enlighet med den af kommunalmyndigheterna uppgjorda och af Kongl. Maj:t fastställda stadsplanen. Följden af detta i och för sig för städerna ändamålsenliga stadgande blir dock, att tomtegarne icke längre låta tala vid sig, utan säga: att då de icke få bygga som de vilja, efter som staden skall hafva en gata fram på det eller det stället, skall staden också betala därför. De komma då med expropriationslagen i sin hand och tilltvinga sig ersättning icke allenast för tomtvärdet sådant det var, innan stadsplanen blef fastställd, utan äfven för den stegring i värdet, som uppkommit genom gatans framdragande öfver eller invid tomten — en stegring som jag med praktiska exempel visat vara högst betydlig. Hvad skall nu en kommun göra i sådant fall? Jo, den har två utvägar. Den ena är, att den öfvergifver stadsplanen på sådana ställen, der det blir för dyrt för kommunen att utföra densamma. Det är dock en utväg, som kommunen naturligtvis icke vill tillgripa, om det är någon möjlighet att undvika densamma. Herrarne kunna tänka sig, huru det under sådana omständigheter skall komma att se ut i en stad, om man vill anlägga en gata, som skall gå genom en stor del af staden. Först utföres en del af gatan, så träffar man på en tomtegarare, som vill bygga i vägen för gatan och för sin tomtedel fordrar ett kanske oerhördt pris, som staden icke vill gifva, i följd hvaraf staden förklarar sig icke kunna inlösa tomtdelen och der utföra stadsplanen. Gatan kommer då att på ett stycke blifva utförd. Så kommer derefter en del af gatan, som redan är utlagd efter planen, men efter denna del kommer åter en tomt som afstänger gatan, och så vidare. Den andra utvägen är den, som man delvis använt i Stockholm, den,

att staden i ganska stor skala för stadsplanens tillämpning på vänlig väg öfverenskommer med tomtegarne, så att staden förvärfvar stora egendomar, för hvilka visserligen betalas ett ganska högt pris, hvilket alltid är följden, då planen är fastställd, men dock ett pris, som staden kan komma ut med. Staden kommer sålunda att afsluta stora köp om tomter och derefter utminutera de inköpta tomterna. Det låter sig göra att på detta sätt väsentligen undvika stora kostnader, som kommunen eljest genom de lagstadgade föreskrifterna om stadsplanens genomförande skulle vara underkastad. Det är dock klart, att sådant icke kan ske öfver hela staden. Icke kan det i allmänhet ske, när det är fråga om tomter, bebyggda med stora stenhus. Det har här hufvudsakligen skett i stadens utkanter och i de inre delar af staden, der det icke funnits mycket byggnader. Således kan denna utväg, som till en del afhjelpar de olägenheter, som genom lagstiftningen uppstått, icke alltid begagnas, och äfven om en stad såsom Stockholm med dess medel och tillgångar kan begagna densamma, så kan man dock icke begära, att hvar och en stad, äfven den allra minsta, skall på detta sätt kunna öfvervinna svårigheten.

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstånde för allmänt behof.

(Forts.)

För att visa huru Stockholms stad nödgats anlita den senare af de omnämnda utvägarne ber jag att få nämna, att, oaktadt staden under åren 1874—1881 till gator utlagt tomter och tomtdelar, som inköpts för en summa af 1,048,000 kronor, värdet af stadens kvarvarande fastigheter, som blifvit förvärfvade för åstadkommande af gaturegleringar, vid slutet af år 1881 uppgick till 4,890,000 kronor eller nära på 5 millioner kronor. Det visar sig således, att under åren 1874—1881 har staden måst kasta sig i tomregleringsaffärer, som gått upp till nära 6 millioner.

Nu har emellertid Utskottet anført åtskilligt mot den framställda motionen; så har Utskottet på sid. 6 och 7 i betänkanDET gjort flere anmärkningar mot den formulering, som i motionen gifvits åt det föreslagna stadgandet. Jag vill icke inlåta mig på att genmäla hvad Utskottet i den delen anført. Jag vill blott anmärka, att huru skarpsinniga dessa Utskottets anmärkningar än må vara, så hafva de likväl icke på mig gjort något intryck, ty då här icke är fråga om att stadga en lag, på hvars ordalydelse dom skall grundas, utan om en i allmänna ordalag affattad instruktion för en samvetsnämnd, som har att yttra sig angående värdet af en tomt som skall exproprieras, föreställer jag mig, att ingen expropriationsnämnd skulle behöfva råka i den ringaste tvekan om, hvad meningen är med en sådan bestämmelse, som här blifvit föreslagen.

Utskottet säger vidare, att en bestämmelse i här föreslagen rigtning skulle kunna leda till »mångahanda vanskliga spörsmål». Ja, det må vara en sanning, men det är något som i allmänhet inträffar vid hvarje lagstiftning, men om ändringen anses nyttig och nödig, kan väl icke detta vara något skäl, hvarför man icke bör genomföra lagförändringen.

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstå- ende för all- mänt behof.

(Forts.)

Utskottet har derjemte åberopat förhållandena på andra orter och särskildt i hufvudstäderna i våra båda grannländer, Köpenhamn och Kristiania. Jag beklagar, att Utskottet icke haft tillfälle att litet nogare taga reda på innehållet af de förordningar, som Utskottet i detta afseende åberopar, ty hade Utskottet det gjort, vågar jag tro, att Utskottets redogörelse för dessa förhållanden blifvit något annorlunda än nu. Jag ber derföre att i största korthet få redogöra för det sätt, hvarpå man i de båda nämnda städerna sökt ordna hithörande förhållanden.

I Köpenhamn beror det helt och hållet på kommunen att bestämman, om den vill mottaga en af enskilde utlagd gata eller icke. Der är ingenting i det afsendet på förhand bestämdt, utan när en gata blifvit utlagd och tomtegarne hembjuda densamma till kommunen, har kommunen rättighet att säga ja eller nej, hvilketdera den behagar. Kommunen har sålunda i sin makt att ställa affären så som den finner för sig fördelaktigast. Om då kommunen öfvertager en gata, som icke är stenlagd, och det sedan blir fråga om att stensätta den, har kommunen rätt att ålägga den enskilde tomtegaren att bidraga till kostnaden för denna stensättning intill halfva beloppet af den beräknade kostnaden. Sålunda i Köpenhamn får tomtegaren icke gatan gratis, den må vara aldrig så nyttig för det allmänna, utan han kan till och med få betala ända till halfva stensättningskostnaden. På samma sätt, om gatan icke blifvit utlagd af enskilde tomtegare, utan kommunalstyrelsen beslutar att en gata skall dragas fram öfver den eller den tomten. Då afdrages, vid beräkningen af ersättningen till tomtegaren, så stort belopp, som anses motsvara den tillökning i värde, som den återstående tomtdelen får genom att gatan der drages fram. Och det är just hvad motionären här föreslagit måtte ske äfven i våra städer.

Hvad åter beträffar Kristiania, så finnes der, såsom hos oss, en stadsplan uppgjord, men tiden för dess genomförande har kommunen helt och hållet i sin hand att bestämma. Om nu kommunen beslutar att en gata skall dragas fram och den kommer att gå öfver en obebyggd tomt, skall vid ersättningens bestämmande särskild hänsyn tagas till den nytta tomtegaren kan anses hafva af gatan. Men icke ursprungliga värde och det belopp, hvarmed tomten genom gatans anläggning anses hafva stigit i pris, utan sedermera, när han bebygger sin tomt vid gatan, skall han återbära hvad han fått. Det är således endast ett förskott, som kommunen lemnat, och hvilket tomtegaren sedermera får betala igen. Möter åter en sådan gata en bebyggd tomt, är kommunen skyldig att lösa den efter värdet af ett års hyra, men om deremot tomtegaren sjelf utan kommunens begäran tagit upp en gata för bebyggande, får han ingen ersättning af kommunen. Dessutom ber jag att få nämna, att i Kristiania är husegaren skyldig att bekosta den första beläggningen af gatan, dock endast efter ett billigare beläggningssätt, men om

gatan sedermera finnes vara af särskild nytta för den allmänna rörelsen, kan husegaren få ersättning för en del af den nedlagda kostnaden.

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

(Forts.)

Helt nyligen ingick Kristiania kommun till Kongl. Maj:t med anhållan att få åtskilliga nya bestämmelser i förevarande afseende fastställda. I det komitébetänkande, som legat till grund för denna framställning, förekommer ett uttalande, som jag ber att få uppläsa. Det är icke långt, men särdeles upplysande för förhållandena i större städer. Der heter det: »Samma behof, som nu framträder i Kristiania, af lagstadganden i syfte att till någon del från kommunen på egaren af närliggande tomter öfverflytta kostnaderna för gatans anläggande, har i senare åren efter hand gjort sig gällande i de flesta af utlandets större städer, i hvilka kommunen förut ensam burit dessa kostnader. Så bemyndiga en badisk lag af 1868, en württembergsk byggnadsordning af 1872 och en preussisk af 1875 kommunerna att genom 'Bystatuter' bestämma, att vidliggande tomters egare skola helt och hållet eller till en del bestrida utgifterna för marks förvärfvande för anläggning af gator med gångbanor och afoppsledningar, så snart de uppföra byggnader å sina tomter; och redan före dessa författningars utgifvande var det sedvana i större tyska städer, att tomtegarne bidrogo till gatans anläggande. Liknande bestämmelser gälla i Paris, London, Dresden, Frankfurt med flere städer.»

Herrarne finna således, att det angifna förhållandet, är genomgående för städer i allmänhet, och det helt enkelt af det skäl, att det ligger i sakens natur. Ty det är alldeles gifvet att genom gaturegleringar priset stiger på de tomter, utefter hvilka en ny gata kommer att gå fram. Odelstingets näringskomité yttrade också med anledning af nyssnämnda framställning följande: »Det förekommer komitén i och för sig billigt och naturligt, att de, som genom sina byggnadsföretag nödvändiggora anläggningen af en gata, som har liten eller ingen betydelse för den allmänna färdseln, bidra att bestrida anläggningskostnaderna, och att det icke bör stå i tomt- och byggnadsspekulantens skön att utan allt vederlag vältra nya bördor öfver på kommunen. — — — — — Det kan i öfrigt anmärkas, att hvad som nu föreslås i det väsentligaste icke är annat än hvad kommunen redan med de bestående stadgangena kan medelbart framtvinga genom att vägra en gatas öfvertagande, med mindre tomteparen sjelf anlägger den eller bidrager till dess anläggande. — — — — — Den föreslagna utvidgningen af fastighetsegarens skyldighet i afseende å gatans anläggande har sin anledning deri, att kommunen icke skulle mäktat inom rimlig tid för egen räkning anlägga de gator, som böra komma till stånd, och att det å andra sidan är billigt, att tomteparen öfvertager dessa utgifter till ersättning för den tillökning i tomtvärdet, som blir en följd af stadens utveckling samt kommunens anläggningar och inrättningar.» Af det nu upplästa finna herrarne att odelstingets

Om tillägg i
förordn. ang.
jords eller lä-
genhets afstå-
ende för all-
mänt behof.

(Forts.)

näringskomité var uti nu omnämnda hänseende af samma åsigt som Kristiania kommun.

Jag skall nu be att få till bemötande upptaga några af de anmärkningar emot den här föreslagna principens införande i vår lag, som blifvit gjorda af de ledamöter af Högsta Domstolen, hvilkas yttranden i denna fråga äro i betänkanDET intagna och af Utskottet till stöd för dess mening åberopade.

Det säges, att det icke skulle finnas någon säkerhet för, att full ersättning genast tillkomme tomtägaren för hvad han afträdt. Deremot ber jag att få invända, att det alls icke är meningen att beröfva tomtägaren ett öre af den fulla ersättning, som bör tillkomma honom. Man vill gifva honom sådan ersättning för den del af hans tomt, som utlägges till gata, efter det värde tomten eger innan regleringen utföres, men man vill icke gifva honom den vinst, som han skulle få endast genom regleringen.

Vidare säges det, att det är orättvist att vinsten skall tagas med i beräkning endast för den, med hvilken man händelsevis kommer i transaktion, under det att hans grannar, som möjligen komme att göra lika stor vinst, icke behöfva afstå något. Denna anmärkning kan vara ganska riktig, då det gäller sådana expropriationer, som äro behöfliga för t. ex. jernvägsanläggningar, men den har ingen eller åtminstone en mycket mindre betydelse, när det är fråga om utläggande af gator. Ty om en ny gata drages tvärs igenom en tomt, så ökas icke deraf värdet på grannens tomt, den må ligga huru nära som helst intill gatan, så vida den icke komme att ligga vid sjelfva gatan; träffar åter en sådan ny gata begge tomterna, så är det naturligtvis meningen att samma princip skall tillämpas på dem begge. Det är blott i ett enda fall, då den ifrågavarande anmärkningen kan hafva någon betydelse, och det är vid utvidgningen af gamla gator. Men först och främst kan en sådan förmån, hvarom fråga är, endast tillkomma *en* tomt, utöfver den expropriationen gäller, nemligen den, som ligger på andra sidan om gatan midt emot den tomt, från hvilken styckning sker, och då dessutom, när gatans utvidgning sker endast utefter den ena sidan, man vanligen väljer den, som är minst bebyggd, i följd hvaraf den motsatta sidan af gatan oftast är icke blott betydligt mera bebyggd än den andra, utan äfven bebyggd med hus, hvilka, såsom uppförda i enlighet med en äldre byggnadsordnings bestämmelser, ofta hafva större höjd än gällande byggnadsordning tillåter, torde den vinst som egaren till den motliggande tomten komme att göra genom gatans utvidgning, och som väl egentligen skulle bestå deri, att å tomten finge uppföras högre byggnader, än som var tillåtet under det gatans bredd var mindre, blifva i de flesta fall ganska ringa.

Vidare påstås det, att den vinst, som, der en del af en tomt afstås till torg eller gata, kan tillskyndas den återstående delen, är i hög grad osäker. Huru härmed förhåller sig, har jag dock förut visat, och såsom bevis på att en motsatt uppfattning i allmänhet gör

sig gällande, skulle jag kunna anföra flera exempel på hurusom här i staden, sedan beslut fattats om nya gatans anläggande, egare till tomter, hvilka till betydligare del måste exproprieras för nämnda ändamål, begärt så öfverdrifvet hög ersättning för de områden, de skulle afstå, att en uppgörelse mellan dem och staden icke kunnat komma till stånd. De anse, att om de icke sjelfva kunna få hela den vinst, som sålunda uppkommit för deras tomter, de föredraga att låta med uppgörelsen anstå till dess de beslutade gatornas anläggande en gång komme att verkställas, då hela den beräknade vinsten skall komma deras barn till godo.

En annan anmärkning är den, att den tidpunkt, då en tomt-egare kan komma att hafva någon vinst af en beslutad gatureglering, vanligen är så aflägsen. Jag tror dock icke att det kan falla någon kommun in att förvärfva ensamt den för regleringens verkställande erforderliga mark förr än den är tvungen dertill, och detta inträffar icke förr än då regleringen skall genomföras. Eljest komme naturligtvis de kapital, som användts till markens inlösande, att ligga räntelösa under tiden till dess detta sker.

Slutligen säger Utskottet att införande i vår lagstiftning af de grundsatser, som fått sitt uttryck i motionärens förslag, strider helt och hållet emot den svenska rättsuppfattningen uti ifrågavarande hänseende. Jag ber dock häremot få erinra, att vid 1863 års Riksdag alla fyra riksstånden beslöto en ändring i författningen af precis samma lydelse, som den af motionären nu föreslagna. När frågan behandlades i Högsta Domstolen, förklarade två ledamöter inom densamma sig icke hafva det ringaste att erinra vare sig mot principen eller mot ordalydelsen i förslaget. Den dåvarande justitieministern förklarade också att förslaget var bygd på rättvisa grunder. När 1866 års förslag i ämnet förevar till pröfning i Högsta Domstolen, så var det blott två af justitieråden, som af principiella skäl motsatte sig detsamma. Ett justitieråd satte sig visserligen också emot förslaget, men på sådan grund, att det var alldeles tydligt, att han ingenting hade att invända i hufvudsak mot införande af en sådan grundsats i vår svenska lagstiftning. Under sådana omständigheter vet jag sannerligen icke, hvarifrån Utskottet fått sin rättsuppfattning.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra yrkar jag bifall till reservanternes förslag.

Herr Thomasson: På den ärade talarens på stockholmsbänken mycket långa anförande skall jag tillåta mig afgifva ett helt kort genmäle.

Den fråga, som motionären framställt, är utan tvifvel förtjent af den största uppmärksamhet. Det är väl bekant, att så väl i Stockholm som i andra städer samt möjligen äfven på landsbygden de ersättningsbelopp, som expropriationsnämnden bestämmer, vanligen sättas oskäligt höga, men den enskilda eganderätten är en

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstå- ende för all- mänt behof.

(Forts.)

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstå- ende för all- mänt behof.

(Forts.)

mycket ömtålig sak. Man bör väl vakta sig att, då man af högre hänsyn för det allmänna bästa nödgas träda densamma för nära, gå ett enda fjät längre än som är nödvändigt för ändamålet upp- nående; man bör tillika tillse, huru den allmänna rättsuppfattningen förhåller sig till en så beskaffad lagbestämmelse som denna. Det är bekant, att i utlandet uppfattningen härutinnan är mycket olika. I somliga länder är den i princip antagen, i andra deremot är den icke blott icke antagen, utan man har äfven ansett nödvändigt att förbjuda expropriationsnämnden att fästa afseende på den särskilda vinst, som genom det för expropriationen afsedda ändamål egaren får för den del af tomtten, som återstår, sedan expropriationen egt rum. Så är t. ex. förhållandet i Finland. Vidare bör man tillse, huruvida lagen bör utsträckas att gälla för hela landet, eller blott för städerna, eller ock blott för de större städerna, eller slutligen ensamt för hufvudstaden. Jag tor, att man bör framför allt tillse, att den lagbestämmelse, man vill införa, blir sådan, att den icke träder den enskildes rätt allt för nära, hvilket skulle ske, om lagen antoges med den redaktion deraf, som motionären föreslagit. Det heter nemligen der, att man skulle vid expropriationen afräkna ett belopp, motsvarande den *synnerliga vinst* egaren genom expropria- tionen kunde anses af den återstående tomtdelen erhålla. Detta uttryck *synnerlig vinst* är så obestämdt, att jag är öfvertygad om, att i de flesta fall den enskilde icke skulle få den betalning, som han har rätt att fordra, ja kanske finge han icke någon betalning alls. Om t. ex. man skulle behöfva exproprierade ett stycke af en tomt för anläggning af ett torg eller dylikt, så skulle det kunna inträffa, att man ansåge, att den återstående tomtdelen genom ex- propriationen fått ett sådant värde, att summan, som den exproprie- rade tomtdelen skulle hafva betingat, deremot qvittades och att egaren således icke finge någon ersättning. Jag skulle kunna an- föra flera liknande fall, men jag vill icke trötta Kammaren dermed, utan vill blott fästa uppmärksamheten derå, att i så beskaffade fall, som de af mig nyss omnämnda, kan grannen hafva precis samma fördel, som egaren, hvilken, såsom jag nämde, kanske nödsakas afstå sin tomt eller en del deraf för en spottstyfver.

Jag tror, att man i frågans närvarande skick bör antaga Ut- skottets afstyrkande förslag, till hvilket jag för min del anhåller att få yrka bifall.

Herr Åbergsson: För min del vill jag visserligen icke biträda något lagförslag, hvars antagande skulle leda till kränkande af den enskildes rätt. Det förslag, jag i min reservation framlagt, skall dock icke leda till sådan rättskränkning. Det grundar sig derpå, att erfarenheten visat, att i större städer, eller åtminstone en stor stad i Sverige, det leder till orättvisa mot det allmänna om den enskilde får med sträng tillämpning af nu gällande expropriations- lag göra sina anspråk gällande.

Lag-Utskottet börjar på sidan 4 i betänkandet sin motivering med följande ord: »Frågan om de grunder, efter hvilka, vid expropriation, ersättningen skall bestämmas, hör till de mest svårlösta så snart man söker utföra dessa grunder något i detalj. Lagstiftarne hafva ock häraf föranledts att endast i några allmänna drag angifva dessa grunder samt att åt tillämpningen i de särskilda förekommande fallen lemna ett mycket vidsträckt utrymme.» Det synes, så vidt jag kan läsa rätt, som om Utskottet hyste den önskan, att lagen måtte innehålla så allmänna grunder som möjligt och icke allt för mycket fördjupa sig i detaljer. För min del tror jag att förhållandet nu är motsatt. Lagstiftarne hafva så noga fixerat de värden, efter hvilka ersättningen skall utgå, då nemligen författningen säger, att den skall utgå med det värde som för dylik jord högst i orten gäller, att det är omöjligt för expropriationsnämnden att göra några modifikationer härutinnan. Och det gör att expropriationsnämnden mången gång måste åsätta sju- till tiodubbla värdet, efter som lagen ovilkorligen bestämmer det värde, som *högst* i orten gäller. Exempelvis vill jag anföra ett förhållande, om hvilket jag har kännedom. Här i Stockholm finnes en stor tomt, en trädgård belägen i en af stadens utkanter. Denna tomt innehåller 8 tunnland öppen jord, som jag antager i närvarande stund kunna skattas till ett värde af 5,000 kronor tunnlandet, eller tillhopa 40,000 kronor; den andra hälften deremot består af berg och impediment. Denna tomt ingår i stadens regleringsplan, den är utlagd i flera gator och kvarter och kommer således att lemna en mängd vackra hörntomter. Och jag tror att egaren till denna trädgård icke behöfver anses hafva öfverspända förhoppningar, om han antager att han, när stadsregleringsplanen varder i denna trakt genomförd, kan för trädgården genom att sälja tomter styckevis erhålla omkring 800,000 kronor, således i dag 40,000 kronor, om några år 800,000 kronor. Är det billigt att, när staden för stora kostnader måste genomföra en gatureglering och för sådant ändamål spränga sig igenom berg, nedlägga gas- och vattenledningsrör, anlägga kloakledning och stenlägga gatorna, är det då billigt, säger jag, att staden skall nödgas lösa den för gatorna erforderliga mark efter det högsta värde den anses hafva när afträdet sker. För min del kan jag icke finna annat än att det vore rättvist om lösesumman bestämdes efter det värde marken har, innan gatorna varda utlagda. Ty huru mån staten än bör vara om den enskildes rätt, så bör han dock icke ställa så till att denna rätt framkallar uppenbar orätt på det allmännas bekostnad. Stadens invånare äro ju alla intresserade af stadsregleringsplanens genomförande och böra derföre hvar i sin mån bidraga dertill, och icke minst den, som derigenom tillskyndas så stora fördelar som egarne till ofvanberörde och dylika före stadsregleringen mer eller mindre värdelösa tomter.

Jag skall icke upptaga Kammarens tid längre. Jag tror, att hvad jag sagt utgör tillräckligt skäl för mig att yrka bifall till den

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

(Forts.)

Om tillägg i af Herr Bergström och mig afgifna, vid betänkandet fogade re-
förordn. ang. reservation.

servation.
jords eller lä-
genhets afstå-
ende för all-
mänt behof.

(Forts.)

Herr Gumælius: Jag trodde, att, sedan ett par ledamöter på stockholmsbänken yttrat sig i denna vidlyftiga fråga, det äfven vore skäl att någon ledamot från en landsortsstad med likartad uppfattning uttalade sin mening, så att det icke måtte synas som om den ärade representanten från Lund å alla landsortsstäders vägnar uttalat en åsigt motsatt den af bemälda herrar stockholmare framhållna. Vi hafva alldeles samma åsigt: Jag anser det icke heller riktigt, att samhället skall vid jordinköp för allmänt behof underkastas orimlig uppskörtning. I den stad, jag har äran närmast representera, har man visserligen icke i detta afseende haft så skriande exempel, som i hufvudstaden, ty våra landsortsförhållanden äro helt amorldunda, men äfven vi få dock mycken känning af här åsyftade svårigheter; och om staden Lund härutinnan utgör ett undantag, så måste det vara ett undantag från en temligen allmän regel. Ty klagomålen i den vägen från städer, som äro i betydligare tillväxt, äro ganska allmänna och ljudeliga.

Lag-Utskottets ärade vice ordförande tycktes vara rädd för att expropriationsnämnden, om den finge den nu föreslagna rättigheten att i någon mån pröfva värdeökning, skulle tilldöma jordegaren allt för ringa ersättning. Det är emellertid icke alls den erfarenhet jag har om dessa nämnder. Det samhälle, der jag är hemma, har under de senare åren åtskilliga gånger måst inköpa jordområden och stundom äfven byggnader för allmänt behof, men har dervid haft sådan fruktan för expropriationsnämnder och för de höga värden, de visat sig i likartade fall åsätta, så att äfven om säljaren begärt ett pris som vederbörande tyckt vara högt, så hafva de dock, derest priset icke syntes allt för orimligt, föredragit att betala det hellre än att låta saken gå till expropriationsnämnden. Att man skulle, såsom här yttrades, komma att utplundra dem, som måste sälja jord för stadens behof, om man antog reservanternas förslag, kan jag icke tänka mig; tvärt om synes detta förslag ställa kyrkan mera midt i byn; och jag instämmer därför i detta yrkande.

Herr Schenström: Jag har begärt ordet af samma orsak, som blifvit angifven af Herr Gumælius, nemligen för att vitsorda, att äfven inom den kommun jag tillhör en expropriationslag i öfverensstämmelse med reservationen är nödvändig. Jag respekterar visserligen Lag-Utskottets uppfattning, att man bör bevaka och skydda den enskildes rätt, men jag tror ej, att denna väsentligen kommer att kränkas genom antagande af denna reservation, då der uttryckligen står att endast *synnerlig vinst* skall tagas i beräkningen. Må man gerna medgifva, att det alltid blir en svårighet att bestämma, huru stor denna synnerliga skall vara, men då staden har förpligtelse att ersätta markens fulla värde, hvilket på detta sätt blir sär-

deles högt, kan man väl ej misstänka, att expropriationsnämnden skall gå till någon ytterlighet å andra sidan, hvarigenom sådan minskning sker, att den enskildes rätt verkligen kränkes. Att en sådan lag skall blifva till fördel icke blott för hufvudstaden, utan för alla Sveriges städer är min öfvertygelse, och jag tror derföre ej, att man behöfver fundera på huruvida stadgandet är lämpligt för Stockholm eller för större städer, utan att man måste erkänna, att det är ett behof för *alla* städer. Då fördenskull reservationen fyller det ändamål, som jag biträder, önskar jag bifall till densamma.

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

(Forts.)

Grefve Björnstjerna: I likhet med den förste talaren är jag öfvertygad om, att den af motionären föreslagna lagförändringen icke är användbar på landet. Man kan nemligen mycket väl förstå, att t. ex. den, som har sin gård ett litet stycke från en järnvägsstation, har lika stor fördel af stationen som den, på hvilken egor den ligger; det vore då en orimlighet att den senare skulle få mindre betaldt för den jord han lemnar än den förre för den han säljer. Men så är icke förhållandet i städerna. När en ny gata skall framdragas, är det inga andra som deraf hafva vinst än de, genom hvilkas egendomar gatan drages. Då så är, männe det då icke vore lämpligt att, när synnerlig vinst för desse egare uppkommer, något afdrag å expropriationsbeloppet kunde ske. Någon gång händer det visserligen i Stockholm — jag tager Stockholm som exempel, men jag är öfvertygad, att samma förhållande är på andra ställen — att det lyckas staden i god tid göra upp ett större inköp af mark, genom hvilken en ny gata skall gå fram; staden kan då anlägga denna gata utan någon synnerlig kostnad genom att sälja den omgifvande för gatan obehöfliga marken. Men så är i allmänhet icke förhållandet på de ställen, der nya gator förmodas snart komma att framdragas; der stiger, i samma ögonblick byggnadsföretagen draga sig dit, värdet på tomterna förvånande hastigt. För några år sedan var hela stadsdelen norr om Humlegården obyggd. Den bestod endast af bergsbackar och var således ej ens användbar till tobaksland. Denna mark såldes då till ett pris af 25 öre qvadratfoten. Så snart byggnadsverksamheten drog sig dit, steg priset på marken så, att man nu ej kan köpa sådan för 4 kronor qvadratfoten. Men icke nog med denna ganska grofva prisstegring. Vid sådana tillfällen uppstår ofta en ordentlig spekulation att uppskrutta staden. Så snart det blir känt, att staden tänker ordna en gata, uppträda spekulanter och köpa all dertill erforderlig jord, hvarigenom staden, som icke får exproprieras hela tomten, utan endast så mycket som behöfs för gatan, ådrages en orimlig kostnad. Det är nemligen endast genom tomtförsäljning längs gatan som staden kan till en del betäcka de utgifter, som gatans ordnande medför. För att gifva ett begrepp om hvad ordnandet af en nutidens gata kostar, har jag skaffat mig uppgifter från byggnadskontoret, deraf framgår,

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof. att en 60 fot bred gata per längdfot kostar i anläggning 38 kronor; om härtill lägges kostnaden för afloppsledning, från 3 till 15 kronor, för vattenledning, från 3 till 12 kronor, och för gasledning, som uppgår till $1\frac{1}{2}$ —9 kronor, så blir den minsta kostnaden per längdfot omkring 60 kronor. När staden får göra så stora utgifter, under det tomtegarne deremot endast skörda vinst, förefaller det mig icke vara oriktigt hvad Rikets Ständer i underdånig skrivelse vid 1863 års riksdag föreslogo. I bondeståndet väcktes nemligen vid denna riksdag just samma förslag som nu föreligger, hvilket förslag då af ständerna enhälligt antogs.

(Forts.)

Det är för öfrigt så mycket taladt i saken, att jag ej längre vill upptaga tiden, utan inskränker mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Hammarberg: Jag skall icke med något långt anförande upptaga Kammarens dyrbara och välbehöfliga tid, utan inskränka mig till att yttra, att äfven jag för min del anser ett lagstadgande i det syfte, motionären angifvit, vara ganska mycket af behovet påkalladt icke allenast för Stockholm utan, som jag tror, för Sveriges alla städer. Jag har icke något särskildt att härom anföras från den ort, jag tillhör, men jag tror nog, att tillfällen funnits, då ett stadgande i detta syfte äfven der skulle varit ganska behöfligt. Jag tror således, att det vore välbetänkt om ett sådant lagstadgande komme till stånd, och inskränker mig nu till att yrka bifall till Herr Åbergssons vid betänkandet fogade reservation.

Häruti instämde Herrar *Wieselgren, Ljungman* och *Rydin*.

Herr Trybom: Herr Talman! Jag önskar äfven få vitsorda behovet af en förändring i nu gällande expropriationslag i syfte som reservanterna antydt, och ber derföre endast att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ekenman: Jag skulle icke yttrat mig i denna fråga, om icke en talare här i min närhet nyss sagt, att en lagstiftning i reservationens syfte skulle vara önskvärd för alla Sveriges mindre städer. Jag vill då erinra om hvad representanten för Lund, Lag-Utskottets vice ordförande, yttrat i frågan. Sjelf har jag äran att vara representant för tre städer, och på grund af den erfarenhet jag från dem har, tror jag icke, att en sådan lagstiftning vore för våra småstäder önskvärd. En helt annan sak hade varit, om man föreslagit en särskild lagstiftning i detta fall för hufvudstaden och de större städerna i den rigtning reservationen anger; jag skulle då för min del icke haft något deremot, men med anledning af hvad jag nu haft äran anföras, yrkar jag bifall till Lag-Utskottets betänkande.

Grefve Mörner: För min del vill jag finna det tydligt och klart, att, om ett tillägg af innehåll, reservanternas föreslagit, skulle komma att göras, torde det visserligen komma att medföra åtskilliga fördelar för städerna, der dylika expropriationer kunna ifrågakomma, men derjemte förefaller det mig som om en dylik bestämmelse skulle för enskilde, som ega hus och tomter i stad, medföra högst väsentliga olägenheter och svårigheter, som man icke kan så precis noga förutse, och hvilka olägenheter äro större än de fördelar förslaget afsett att vinna. Derjemte innehåller reservationen ett stadgande, som är obestämdt, då man nemligen icke egentligen vet, huru mycket afseende man får fästa vid den »synnerliga vinst», som tomtégaren skulle göra i följd af torgs eller gatas utläggande. Möjligen kan denna komma att sättas så hög, att derigenom den enskilde kommer att lida.

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

(Forts.)

Då jag dessutom hört, att Första Kammaren redan afslagit reservationen och bifallit Utskottets förslag, torde detta vara ökad anledning för denna Kammare att bifalla Utskottets förslag oförändradt, hvarom jag anhåller.

Herr Rubenson: Det motstånd, som från Lund och Herr Ekenmans tre städer rest sig mot förevarande lagförändring, visar, som också Herr Ekenman nämnde, att behofvet af denna lagförändring ännu icke gjort sig gällande i dessa städer. Men dessa uttalanden skulle åtminstone för mig vunnit betydligt intresse, om dermed förenats upplysning, huru med gaturegleringar förfäres i dessa fyra städer. Det kan nemligen hända, att de fyra städerna icke hafva något intresse för gaturegleringar och icke brytt sig om att genomföra dem. Det kan äfven hända, att i dessa städer stadsplanen upptager nya gator å sådan mark, hvartill staden förut är egare o. s. v. Det är sådana omständigheter, som kunna förklara, att behofvet icke gjort sig gällande. Innan man vet detta eller ock å andra sidan visat, att tomtégarna äro så generösa, att de lemna ifrån sig frivilligt den vinst, hvarom här är fråga, kan jag icke tillmäta dessa uttalanden någon synnerlig betydelse i jämförelse med de uttalanden, som från andra städernas representanter blifvit gjorda.

Man har från samma håll förespeglat oss, att om man låter detta förslag falla, skall man i stället kunna åstadkomma en särskild lagstiftning för de större städerna uti ifrågavarande hänseende. Ja, nog intaga dessa båda Kamrars ledamöter en inflytelserik ställning såsom ledamöter i Lag-Utskottet, men så stark tror jag icke deras position är, att de kunna förmå Riksdagen eller ens denna Kammare att införa den nya principen att för åtskilliga städer stifta en civillag, som ej skulle gälla för de öfriga, för att nu icke tala om oegentligheten i detta fall af en sådan lagstiftning. Ty hvar är det skon klämmer? Jo, i städernas skyldighet att i vissa fall genomföra gaturegleringar — en skyldighet som finnes

Om tillägg i
förordn. ang.
jords eller lä-
genhets afstå-
ende för all-
mänt behof.

(Forts.)

lika väl för de små städerna som de stora, fastän vid fråga om gatureglering i de förra den enskilda spekulationen naturligtvis icke kan taga på långt när så stora dimensioner som i de senare.

Grefve Mörner har sagt, att reservanternas förslag endast skulle lända städerna till fördel, hvaremot de stackars tomtegarne skulle kunna blifva misshandlade. Jag hemställer, huruvida man verkligen med skäl kan föreställa sig att tomtegarne skulle behöfva röna ett sådant öde, då ju i förekommande fall endast den synnerliga vinst skulle tagas i betraktande, som genom en tomts eller gatas reglerande komme tomtegaren till godo; och för öfrigt eger ju tomtegaren här likasom i andra expropriationsmål rätt att, till bevakandet af sina intressen, utse en tredjedel af expropriationsnämnden. Då dertill kommer att en tredjedel väljes af domstolen, och att nämndens ledamöter äro ansvarige för sina handlingar, lär ingen fara vara för handen att tomtegaren skall blifva den lidande. Att snarare motsatsen skall blifva förhållandet, det visar erfarenheten, åtminstone från Stockholm, der en beslutad reglering af en stadsdel icke felar att framkalla en liflig spekulation i köp af tomter, så att de gå ur hand i hand, med ständigt stigande pris, allt under beräkning att det slutligen skall blifva staden som skall betala det hela.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herrar *Ekdahl* och *Helander* förenade sig med Herr *Rubenson*.

Herr *Folke Andersson*: Motionärens förslag skulle, hvad städerna beträffar, framkalla ganska betydliga oegentligheter, för att icke säga orättvisor. Man tänke sig nemligen, vid fråga om en ny gatas anläggande och deraf följande expropriation af tomter eller byggnader, tvenne personer, som egde tomter eller byggnader på hvardera sidan om den blifvande gatan. En del af den ena personens egendom måste exproprieras för ändamålet, och vid beräkning af ersättningen göres afdrag för det ökade värde, som genom den nya gatan komme den icke exproprierade delen till godo; under det att den andra personen, hvars tomt eller byggnad låge på motsatta sidan af gatan och stigit precis lika mycket i värde som grannens midt öfver, skulle beredas denna fördel utan något som helst afdrag. Häri ligger, icke annat än jag kan se, en påtaglig orättvisa. Den ene tomtegaren får afstå hvad han har, genom att sådant afdrag mången gång kan ske utan ersättning, under det grannen, som sitter i orubbad besittning af sin egendom, får åtnjuta fördelarne af dess stigande värde oakkortadt.

Jag instämmer med Herr *Ekenman* och yrkar bifall till Lagtskottets hemställan.

Herr *Hedin*: Då det tillägg till lagstiftningen i fråga, som motionären och reservanterna föreslagit, utgör ett nödvändigt *collarium* af billighet och rättvisa till det mycket tunga åliggande,

som städerna hafva att upprätta stadsplaner samt genomföra dem, det må vara snart sagdt för hvilken kostnad som helst, så förenar jag mig med Herr Rubenson i hvad han anfört och yrkar bifall till reservationen.

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

(Forts.)

Herr C. A. Larsson: Ja, det här låter ganska bra. Men sedan jag fått höra sådana kalkyler, som Herr Åbergsson uppdukat för oss, så har jag verkligen blifvit litet tveksam, huruvida jag skall kunna biträda reservanternes förslag i ämnet. Herr Åbergsson omtalade, att det fans en person, som rådde om ett område af fem tunnland, värdt 800 kronor eller om det var 8,000 kronor — jag hörde ej rätt beloppet; men att genom en ifrågasatt gatureglering denna tomt skulle till den grad stiga i värde att den, då gaturegleringen kommit till stånd, skulle betalas med 800,000 kronor, då skulle det ju kunna falla den blifvande expropriationsnämnden in att för den del af tomten, som icke vore erforderlig för den omtalade gaturegleringen, göra afdrag kanske med hälften af det belopp, hvartill tomten i sin helhet stigit i värde, och på sådant sätt skulle egaren i fråga blott få 400,000 kronor för den del af tomten, som han afstått. Då man hör sådana exempel, kan man verkligen blifva tveksam, om det kan vara rätt att godkänna den föreliggande reservationen, och därför vill jag hellre bifalla Lag-Utskottets afstyrkande hemställan, så mycket hellre som, efter hvad jag förnummit, Första Kammaren redan fattat ett sådant beslut.

Herr Johannes Jonson: Af den föreliggande motionen synes, att den egentligen blifvit väckt endast för att vid expropriation i Stockholms stad för anläggande af nya torg och gator bereda Stockholms kommun billigare ersättningskostnad för den exproprierade egendomen. Men då man söker att få en lag förändrad, som naturligtvis skall tillämpas på hela riket, så ställer sig förhållandet annorlunda. Om till exempel jord skall exproprieras till en jernväg och expropriationsnämnden skulle vid ersättnings beräkning taga i betraktande de fördelar, som beredes jordegaren derigenom att han finge en jernväg i närheten af sin egendom, hvarigenom hans hemman skulle i väsentlig mån stiga i värde, så skulle denne jordegare kanske få vidkännas en ganska stor afräkning af jordvärdet, under det att den närboende jordegaren skulle komma i åtnjutande af samma fördelar utan att behöfva afstå ett enda kappland jord. På samma sätt skulle det komma att gå i Stockholm, såsom också Herr Folke Andersson nyss upplyste. Om man till exempel skulle anlägga en ny gata i någon mindre bebodd del af Stockholm, så skulle åtskillige tomteegare, som icke behöft afstå ens en qvadratfot jord, komma i åtnjutande af samma fördelar som de tomteegare, hvilka för den nya gatans framdragande måst afstå kanske hälften af sina tomter. Jag tror också, att expropriationsnämnderna kunna göra sig förhoppningar, som i sjelfva verket aldrig

Om tillägg i förordn. ang. jords eller lägenhets afstämning för allmänt behof. komma att förverkligas. Så till exempel har man gjort sig stora förhoppningar om det vid norra jernvägsstationen i Stockholm ny-ligen anlagda torget. Der skulle uppföras en saluhall till de närboendes bekvämlighet. Men denna saluhall har ännu icke kommit till stånd. På Hötorget har man visserligen byggt en saluhall, men vid jernvägstorget finnes ännu icke någon sådan. Man ser således att de stora förhoppningarna icke alltid förverkligas.

(Forts.)

Då jag för öfrigt anser att Utskottet gifvit ganska goda skäl för afslag på motionärens framställning, vill jag sluta med att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr von der Lancken: Jag skall endast bedja att mot Herr Carl Anders Larssons tolkning af detta stadgande få inlägga en protest. Jag tror icke, att den uppfattning han ville göra gällande kan läsas i lagtexten. Der står ju: »Skall endast del af jord eller lägenhet afträdas och uppkommer för återstoden synnerlig vinst, i följd af den afsedda anläggningen, då skall sådant vid ersättningsbestämmande i beräkning tagas.» Således är det redan förut stadgadt, att ersättning skall gifvas den egare, för hvilken jord exproprieras. Men visar det sig, att den vinst han skördar af anläggningen blir så stor, att den kan anses motsvara ersättningen för den afträdda jorden, så blir det qvittning. Det kan aldrig komma att inträffa, att tomt-egaren måste betala emellan.

Jag yrkar bifall till motionen.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad och propositioner gifvits i enlighet med de yrkanden som förekommit, biföll Kammaren Utskottets hemställan.

§ 9.

Om ändring i förordn. ang. förbud mot lotterier. Föredrogs Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts Ut-låtande N:o 7 (i samlingen N:o 13), med anledning af väckt fråga om ändring af förordningen den 6 Augusti 1881 angående förbud mot lotterier.

Utskottet, som i detta Ut-låtande yttrat sig öfver Herr A. Hedins motion N:o 121, hade, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motionärens förslag, hemställt:

»att Andra Kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, huruvida ej förordningen den 6 Augusti 1881 angående förbud mot lotterier med mera borde så till vida förändras, att den icke varder tillämplig å utländska premieobligationer, utgifna af stat eller kommun, dock att äfven i detta fall handel med så kallade promesser fortfarande vare förbjuden.»

Herr Rydin yttrade: Då den lag, hvori ändring här begäres, helt nyligen blifvit utfärdad, och jag för min del icke anser tillräckliga skäl vara anförda för att nu göra en så beskaffad ändring som den i Utskottets föreliggande utlåtande föreslagna, så anhåller jag om afslag å samma utlåtande.

*Om ändring i
föro. ang.
förbud mot
lotterier.
(Forts.)*

Herr Rundgren: Sedan Riksdagen efter långa öfverläggningar och många betänkligheter äntligen enats om en framställning till Kongl. Maj:t om lotterispelets afskaffande eller inskränkande, och Kongl. Maj:t så nyligen som förlidet år utfärdat en förordning i ämnet, förundrar det mig att Utskottet nu kan framlägga för Kam-maren ett förslag till förändring i denna förordning. Att vid detta tillfälle beröra alla de olägenheter och vådor, som äro en följd af detta spel, anser jag icke vara lämpligt; striden härom borde vara utkämpad. Här är emellertid gjordt ett försök att göra undantag från förordningen för premieobligationer, utfärdade af staten eller af kommunerna. Det lär väl icke vara obekant för någon inom denna Kammare, hvilket klander riksgäldsfullmäktige fått uppbära därför, att de upptagit ett statslån i premieobligationer; och det har många gånger inom denna Kammare uttalats den bestämda åsigten att sådant icke vidare borde ega rum. Att under sådana förhållanden göra undantag för utländska premieobligationer, utgifna af vare sig stat eller kommun, det vore ju att gynna främmande länder i ett hänseende, der man icke vill, att den svenska staten sjelf skall vara gynnad. Jag hemställer därför om bifall till Utskottets hem-ställan.

Herr Hedin: Herr Talman! Jag skall anhålla att Kam-maren måtte bifalla hvad dess Första Tillfälliga Utskott här hemställt. Det är väl sant, att den förordning, i hvilken skulle begäras ändring, är ny, men såsom Utskottet påpekat och för den förste ärade talaren icke torde vara obekant, har denna förordning uppenbarligen i sina bestämmelser gått långt utöfver hvad Riksdagen i sin hem-ställan till Kongl. Maj:t om åtgärder emot lotterier har afsett. Deri ligger ett tillräckligt skäl att söka få dess bestämmelser åter-förda eller begränsade till hvad Riksdagen i sin skrifvelse verkligen åsyftade. Hvad vidare beträffar den invändningen, att det icke visat sig något behof af den ifrågasatta ändringen, torde tillräck-liga skäl därför vara anförda dels i Utskottets motivering, dels ock i motionen. Det skälet torde vara nog, att man genom denna för-ordning minskat värdet af tusentals svenska mäns och kvinnors en-skilda välfångna egendom. Det är ingalunda för hårdt hvad en väl ansedd tysk tidning säger, att förordningen innebär en partiell konfiskation af enskild egendom. Den ifrågavarande tidningen, Ham-burger Geld- und Effecten-Börse för den 14 Oktober 1881, yttrar, att vingenting är att invända emot den nya lotteriförordningens ändamålsenlighet, för så vidt fråga är om utländska klasslotterier,

Om ändring i ty någon åtgärd emot det exempellöst stora spelraseriet i Sverige förordn. ang. var högst nödig», och såsom exempel på detta spelraseri i Sverige förbud mot anför tidningen ytterligare, att »under föregående år för ej mindre lotterier. än tre millioner kronor klasslotter hafva vandrat från Köpenhamn till Sverige». »Annorlunda», tillägger tidningen, »förhåller sig med die (Forts.) Anlehensloosen, som till omkring 20 millioner kronor torde befinna sig i svenska händer och nu måste hastigt kastas på den utländska marknaden.» »Detta», säger tidningen, »betyder antipartiel konfiskation af svensk egendom och dessutom ett våldsamt skadande af utländska intressen.» Tidningen frågar, om detta kan vara politiskt handladt. Den erinrar om svenska jernvägsbolags och andra enskilda inrättingars skuld på den utländska marknaden. Den hotar icke med repressalier, men säger, att sådana ligga nära till hands och frågar: hvad skola utländske kapitalister tänka om den säkerhet, som finnes i Sverige för utländskt kapital, när regeringen kan genom en *polisförordning*, såsom tidningen uttrycker sig, tillåta sig en partiel konfiskation af enskild egendom? Jag säger att uttrycket »partiel konfiskation» icke är för strängt; att så icke är kan hvar och en öfvertyga sig om, hvilken vill taga kännedom om i hvilket läge de personer befinna sig, som insatt sin förmögenhet, kanske sina mödosamt hopsparade penningar i sådana papper och nu finner den icke kunna användas till annat än att med kanske 25 till 50 procent förlust försäljas till utlandet genom obligationsagenturerna.

Herrar *J. Andersson* i Häckenäs och *Meijer* instämde med Herr Hedin.

Herr *Wieselgren*: Jag var visserligen till en början icke mera benägen än den förste ärade talaren att redan nu göra framställning till Kongl. Maj:t om förändring af 1881 års lotteriförordning, och med denna mening var det också jag först tog kännedom om motionärens nu föreliggande förslag. Men jag är lika skyldig att erkänna att, sedan jag erhållit underrättelse om hvilka kolossala kapital svenske medborgare placerat i dessa utländska premieobligationer, jag fann mig nolens volens tvungen att vika ifrån min förut fattade mening. Det kan nemligen icke vara välbetänkt att i så många sinnen uppväcka förbittring mot vår lagstiftning; en förbittring, som sannolikt icke skall uteblifva i samma ögonblick som de nuvarande innehafvarne af premieobligationer icke vidare kunna behålla desamma, utan nödgas göra sig af dermed, och derigenom ovilkorligen komma att drabbas af förluster. Då jag derjemte fick kännedom om att de personer, hvilka nedlagt sina besparingar i dessa obligationer, till ganska stort antal tillhöra arbetarnes klass, så var detta för mig ett ytterligare skäl att låta mina betänkligheter fara, och af samma anledning hemställer jag nu om bifall till Utskottets förslag.

Häruti förenade sig Herrar *Melin* och *Hedlund*.

Herr Borg: Äfven jag ber att få instämma med Herr Hedin och på de af honom anförda grunder yrka bifall till Utskottets förslag. Men jag vill derjemte taga mig friheten att, derest förslaget antages, till Kammarens benägna uppmärksamhet rekommendera en motsvarande förändring i Tryckfrihetsförordningen, nemligen den §, som denna Riksdag antagit rörande lotteriannonser. Det ligger ju i sakens natur, att om Utskottets nu föreliggande förslag vinner laga kraft, måste lagen om lotteriannonser ändras i konsekvens dermed, och jag ber derföre, som sagdt, att få rekommendera densamma till benägen åtanke.

*Om ändring i
förordn. ang.
förbud mot
lotterier.
(Forts.)*

Herr Danielson: För min del undrar jag om det icke är väl tidigt att redan nu uttala sig för en förändring af hvad föregående Riksdag beslutat; jag kan åtminstone icke vara med derom. Jag finner det således icke nödigt att nu skrifva till Kongl. Maj:t i denna fråga, isynnerhet som vi veta att vid slutet af förlidet år ingafs till Kongl. Maj:t en ansökan af en mängd personer, hvori anhölls om ändring af ifrågavarande författning, men Kongl. Maj:t fann icke skäl att dervid fästa något afseende. Under sådana förhållanden tror jag det icke vara skäl att nu fatta beslut i enlighet med Utskottets hemställan, utan det torde vara lämpligast att låta denna fråga tills vidare bero.

Jag yrkar således afslag på Utskottets förslag.

Herr Nils Petersson: Jag yrkar bifall till Utskottets förslag, men vill icke vara med om det tillägg som Herr Borg föreslagit.

Herr Hedin: Med anledning af hvad som anfördes af representanten på helsingborgsbänken ber jag endast få påpeka, att genom antagande af nu föreliggande förslag, om det af Första Kammarerna och Kongl. Maj:t godkännes samt författningen ändras i önskad syfte, någon motsvarande förändring i vederbörande paragraf af tryckfrihetsförordningen alldeles icke behöfver ega rum. I det af denna Riksdag beslutade tillägg till 3:dje paragrafens 12 mom. af tryckfrihetsförordningen heter det nemligen: »skolande med böter till enahanda belopp beläggas inbjudningar till deltagande uti inländskt lotteriföretag, som ej tillåtet är, äfvensom i utländskt lotteri». Dermed har ju icke åsyftats något annat än hvad som egentligen kallas för lotteri, men alls icke utlottning af så kallade premieobligationer.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen gaf propositioner i öfverensstämmelse med de gjorda yrkandena dels på bifall till Utskottets hemställan och dels på afslag derå samt fann den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef begärd och anställdes, enligt en nu uppsatt och af Kammarerna godkänd så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första Tillfälliga Utskottet hemställt i Utlåtandet N:o 7 (i samlingen N:o 13),

röstar Ja;

Den, det ej vill,

röstar Nej.

Vinner Nej, har Kammaren afslagit Utskottets förevarande hemställan.

Voteringen visade 69 ja mot 63 nej, i följd hvaraf Utskottets hemställan bifallits.

Detta beslut skulle, jemlikt 63:dje § 3:dje mom. Riksdagsordningen, genom utdrag af protokollot delgifvas Medkammaren.

§ 10.

Om ändring i lagen ang. eganderätt till skrift.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 55, i anledning af återremiss af Utlåtandet N:o 24, öfver väckt motion om förändrad lydelse af 3:dje § i lagen angående eganderätt till skrift den 10 Augusti 1877.

Utskottet hade på anförda skäl, under iakttagande af en erforderlig hänvisning i 10:de § af ifrågavarande lag, förnyat sitt förra, den 18 sistlidne Mars af Andra Kammaren behandlade förslag och i öfverensstämmelse med 1877 års Lag-Utskott hemställt, att Riksdagen ville för sin del besluta följande

Förordning angående förändrad lydelse af 3, 10 och 21 §§ i lagen angående eganderätt till skrift den 10 Augusti 1877.

Häri genom förordnas, att 3:dje, 10:e och 21:sta §§ i lagen angående eganderätt till skrift den 10 Augusti 1877 skola erhålla följande förändrade lydelse:

3 §.

Skrift, som författare låter samtidigt utgifva på olika och å titelbladet uppgifna språk, varde ansedd såsom på hvardera af dessa språk författad.

Har författare vid utgifvandet af skrift genom tillkännagifvande på titelbladet förbehållit sig uteslutande rätt att föranställa om öfversättning af densamma till ett eller flere uppgifna språk,

och har han, inom två år från den tid skriften först trycktes, sådan öfversättning utgifvit; vare under fem år från nämnda tid annan förbjudet att öfversättning deraf utgifva på det eller de språk, hvar till öfversättningsrätten sålunda blifvit förvarad.

Om ändring i lagen ang. eganderätt till skrift.
(Forts.)

10 §.

Der ej i Tryckfrihetsförordningen eller denna lag annorledes är stadgad, vare såsom eftertryck förbjudet att, utan vederbörandes tillåtelse, annans skrift i dess helhet eller delvis trycka så länge stadgad skyddstid derför ej föflutit. Ej varde eftertryck lofigt derföre, att oväsentliga ändringar, förkortningar eller tillägg vidtagas.

Såsom eftertryck anses jemväl, då utan tillåtelse öfversättning utgifves af annans otryckta skrift, eller öfversättning utgifves i strid mot 2:dre eller 3:dje §, eller förläggare eller den, som tryckningsrätt till skrift å honom öfverlåtut, verkställer skriftens tryckning i strid mot förlagsaftalet.

21 §.

Vid tillämpning af de i 3:dje 5:te, 7:de, 8:de, 9:de, 13:de och 14:de §§ gifna tidsbestämmelser inberäknas icke det kalenderår, under hvars lopp det förhållande inträffat, med afseende hvarå bestämmelsen meddelats.

Efter uppläsning häraf anförde

Herr Rydin: Då denna fråga första gången förevar till behandling, hemstälde jag, huruvida icke på grund af den verkligt grannliga uppgift, som innebäres i att kunna åstadkomma en lagstiftning, hvilken sedermera skall blifva internationel rätt, det vore skäl att, i stället för att på rak arm göra dessa små förändringar i den nu gällande lagen, ingå till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till de ändringar, som han ansåge nödvändiga för åstadkommande af en konvention, hvar till han, i sammanhang med ingåendet af den franska handelstraktaten, så att säga gifvit på hand.

Sedan Lag-Utskottet nu haft ärendet till förnyad behandling, finner jag för min del, genom de små förändringar Lag-Utskottet gjort, frågan icke vara tillräckligt utredd, utan anhåller jag fortfarande om afslag å förslaget, sådant det nu föreligger, samt att det måtte blifva Kammarens beslut att åt Kongl. Maj:t öfverlemnas initiativet i denna fråga.

Hvad innehåller då det nu föreliggande förslaget? Jo, det innehåller den bestämmelsen, att svensk man skall få uteslutande rätt att till främmande språk öfversätta sina arbeten. Hvad har då detta för betydelse? Enligt mitt förmenande ingen alls. Hvem lär väl i

*Om ändring i
lagen ang.
eganderätt till
skrift.
(Forts.)*

Sverige vilja utgifva en öfversättning af svensk författares arbete, och hvilken svensk författare anser sig böra förskaffa sig annat skydd emot öfversättning än det, som i lagen om eganderätt till skrift § 3 redan gifves. Tvärtom, på den ståndpunkt Sverige nu står i litterärt afseende, lär väl i allmänhet svensk skriftställare vara intresserad af att utländingen visar honom den uppmärksamheten att öfversätta hans arbete. Finnes det någon svensk författare, som vunnit europeiskt anseende, så kan han ju genom att samtidigt utgifva original och öfversättning skydda sig mot eftertryck. Till följd häraf kan en sådan bestämmelse, som den nu föreslagna, ej annat än anses såsom onödig. Sveriges författare behöfva således ej något skydd mot öfversättning af sina originalarbeten. Först i den mån svensk litteratur blir känd i utlandet, och inkomstgifvande öfversättningar förekomma, i samma mån kan det vara skäl för oss att sätta i fråga ett sådant skydd för den svenske författarens rätt. Vi veta ock ganska väl, att svenske författare, hvilkas arbeten hafva blifvit öfversatta till främmande språk, hafva i allmänhet varit mycket intresserade af denna utländingens uppmärksamhet. I följd deraf är det klart, att paragrafen, sådan den nu föreligger, icke har någon egentlig betydelse. Paragrafen har emellertid en annan betydelse och det är den, att detta lagstaddande kan, på grund af § 19 i nu gällande lag om eftertryck, under förutsättning af ömsesidighet förklaras gälla äfven för annat lands medborgares skrifter och således blifva en internationel bestämmelse, gällande såsom skydd för utländsk mans skrifter. Vid sådant förhållande anser jag för min del att motionären, med det rika förråd af vetande, som han förklarade sig hafva i denna fråga, borde hafva framlagt mera antagliga motiv för sitt förslag än hvad som skett. Nu anför han icke mer än två ganska omtvistbara skäl. Det första är, att de talrika öfversättningarne förqväfva den goda inhemska litteraturen. Men huru detta skall kunna blifva en följd af den fria öfversättningsrätten, det har jag svårt att förstå. Att utlandets litteratur, då den kommer in hit, skall utöfva inflytande på vår egen litteratur är naturligt, men icke bör väl vår litteratur derigenom kunna blifva sämre, än mindre förqväfas. Har vår svenska litteratur kunnat med den fria öfversättningsrätten utveckla sig till sin nuvarande ståndpunkt, synes orimligt att den i ett nu skall förlora sin utvecklingsförmåga.

Det andra skälet är lika litet bevisande. Motionären påstår att den fria öfversättningsrätten skulle medföra en öfverdrifven täflan mellan förläggarne, hvilken åter skulle hafva till följd, att, på sätt motionären förklarar med afseende på det förhållande att sämre varor med billigare pris uttränga de bättre, de öfversättningar, som nu presteras, i allmänhet blifva dåliga. Då frågas: hvilken visshet har man väl att, därför att en person får uteslutande rätt eller monopol på att utgifva öfversättning af ett arbete, öfversättningen nödvändigt skall blifva god. Jag hemställer, om någon verklig tror

att vi kunna hafva den ringaste garanti för att vi skola slippa dåliga öfversättningar därför, att vi antaga detta förslag och gifva en viss förläggare monopol på öfversättningsrätten. För min del tror jag det icke. Återstår sålunda såsom den enda grunden för motionen, nemligen att rättsmedvetandet fordrar, att den gamla satsen »arbetaren är sin lön värd» vinner tillämpning äfven på detta område, så att äfven författaren må åtnjuta skydd för en af honom autoriserad öfversättning och undfå den ersättning, som honom rättvisligen bör tillkomma för den vinst en öfversättning af hans originalarbete betingar. Jag har icke heller någonting emot denna princip, men jag anser, att för att principen verkligen skall kunna vinna tillämpning bör man i lagen inlägga en bestämmelse, att *utländsk* författare, som sjelf ombestyr en autoriserad öfversättning af sitt arbete, må, *derest han så finner skäligt*, erhålla skydd för densamma och således bereda sig honorarium därför, men man bör icke intrassla saken genom att säga, att det är den svenske författaren som man vill bereda skydd i utlandet. Men i allt fall, hvarför böra väl vi taga initiativet i en fråga sådan som denna och nu godkänna ett omoget förslag? Hvarför kunna vi icke vänta åtminstone till dess utlandets författare sjelfve påkalla ett sådant skydd, och utverka att i det afseendet må uppgöras en konvention mellan detta lands regering och vår? Om och när en sådan begäran framställes, skall jag vara den förste att rösta för att den bör bifallas, men att vi skola af oss sjelfve bereda utlandets författare ett skydd, som de aldrig begärt, det ser verkligen litet egendomligt ut, och att vi så nyligen efter utfärdandet af Kongl. förordningen om eganderätt till skydd skola, utan att några förhållanden kunna uppgifvas, som påkalla en sådan lagstiftningsåtgärd, anse oss böra skydda svenske författare mot svenske medborgares lust att öfversätta deras verk på främmande språk ser löjligt ut. Man har äfven velat åberopa exempel från de stora kulturstaterna; men hvad lär oss väl historien i detta afseende? Jo, att så snart en stat velat skydda sina författares arbeten mot eftertryck eller öfversättningar, så hafva de derom ingått konventioner med andra stater, hos hvilka de ansett det vara lönt att förskaffa skydd för autoriserad öfversättning; och hvilket land har väl dervid gått i spetsen? Jo, Frankrike, och det af den anledning att, som bekant, för omkring 30 år sedan ett oerhördt oskick yppade sig i fråga om eftertryck af franska författares arbete. Då ansåg sig Frankrike, till förekommande af detta, böra ingå konventioner, och med hvilka ingingos dessa konventioner? Jo, med de länder, der den svåraste konkurrensen var att befara, och sålunda först och främst med de öfriga latinska staterna samt Stor-Britannien, vidare med Ryssland, der, som man vet, franska språket talas inom alla de bildade klasserna, och sedan med de tyska staterna. Och med hvilka stater har det icke afslutat konvention? Jo, med de skandinaviska staterna förutom några få andra, deraf de flesta af mindre betydighet, och detta därför att Frankrike icke ansett en

*Om ändring i
lagen ang.
eganderätt till
skrift.
(Forts.)*

Om ändring i
lagen ang.
eganderätt till
skrift.
(Forts.)

konvention med dem behöffig. Men om den franska literaturen börjar blifva mera allmänt känd och föremål för öfversättning i dessa stater än nu är fallet, så anser Frankrike nog tiden vara inne att genom konventioner förskaffa sig detta skydd äfven i dem. Gå vi till andra länder, som afslutat sådana konventioner, så finna vi att t. ex. de af England afslutade äro färre till antalet, och detta därför att detta land är mindre än Frankrike i behöf af sådant skydd, samt att detta i ännu högre grad är förhållandet med Preussen. Uti en skrifts utgifvande ingår såsom det bestämmande motivet allmängörandet af författarens tankar, beredande af jordmän för desamma hos en så stor mängd menniskor som möjligt. Det första syftemålet är att arbeta i idéernas tjenst. Ju mera läst en författare blir, på ju flere språk hans arbete blir öfversatt, desto mera vinnes syftemålet med skriftens utgifvande. Det är först i andra rummet som författarens anspråk på arfvode för arbetet kommer i fråga. Vetenskaplige författare få nöja sig, om deras arbeten blifva spridda och lästa, politiske författare hafva detta till egentligt syftemål, vittre författare är det egentligen som göra anspråk på ersättning. För att emellertid en författare skall kunna göra anspråk på arfvode därför, att hans arbete öfverlemnas åt allmänheten, erfordras, att han sjelf begärt det. Eljest måste syftet med utgifvandet af arbetet hafva varit tankarnes offentliggörande. Frågan om skydd för eganderätt kan således endast afse den som nedlagt kostnad på skriftens tryckning, men detta anspråk kan ej sträcka sig längre än till eftertryck. Kostnaden för öfversättning och spridning i ett annat land kan ej berättiga förläggaren i författarens hemland till att erhålla ersättning. Men, såsom jag förut har nämnt, gillar jag fullkomligt den grundsats, att författaren må, likasom han betingar sig skydd emot eftertryck, äfven kunna göra detta anspråk gällande för autoriserad öfversättning; men af hvad jag yttrat följer, att jag anser att vi här i Sverige böra vänta med införlifvande i vår lagstiftning af denna grundsats, till dess sådant ifrågasättes för utländske författares räkning från deras land, samt att, så länge som utländske författare icke göra anspråk på honorarier för af deras arbeten i vårt land gjorda öfversättningar, det icke är skäl att vi uppträda med dylika anspråk gent emot andra länder. För öfrigt förefaller det rätt egendomligt, att motionären icke begärt skydd jemväl emot hvad han sjelf förklarar af allmänna opinionen stämplas såsom en dålig handling, nemligen att utan tillstånd öfversätta och uppföra på främmande språk författadt dramatiskt arbete. Om vi här beslutade att i vår lag införa sådana bestämmelser, som motionären och Utskottet föreslagit, och en konvention om internationelt skydd för literära arbeten derefter blefve afslutad mellan Sverige och Frankrike, så är jag öfvertygad om att det rätt snart skulle komma att visa sig, att man i Frankrike hade den uppfattning, att franska pjeser icke skulle kunna, utan författarens särskilda tillstånd, i otryckt öfversättning uppföras på svensk scen. Och då detta san-

nolikt komme att gifva anledning till mycket trassel, så finner jag äfven deri ett skäl att icke bifalla detta ofullständiga förslag, hvilket för öfrigt icke är annat än en reminiscens af Lag-Utskottets vid 1877 års riksdag franlagda, men af begge Kamrarne ogillade förslag, samt en försämring af hvad i Justitiedepartementet ursprungligen i detta hänseende föreslagits och derjemte en slarfvig afskrift af hvad konventionen emellan Preussen och Frankrike innehåller.

Om ändring i lagen ang. eganderätt till skrift.
(Forts.)

Enligt gällande lags bestämmelser äro författare skyddade mot öfversättningar af deras arbeten på två sätt, nemligen dels derigenom att enligt paragraf 4 eftertryck af öfversättningar icke är tillåtet, dels enligt paragraf 3, så att, derest en författare samtidigt utgifver sitt arbete på eget och främmande språk, annan öfversättning deraf ej får utan författarens tillstånd utgifvas. Det nu föreliggande förslaget afser att utsträcka ifrågavarande skydd ännu längre och till hufvudsaklig del uppgifva den rätt, som i paragraf 4 är angifven, att derest ej öfversättning samtidigt med originalet utgifves, utgifva öfversättning af utländsk skrift. I detta förslag ifrågasattes, att den utländske författaren under en tid af två år skall hafva rätt att bestämma, om han vill låta öfversätta sitt arbete på svenska, och derest han förbehåller sig att utgifva en autoriserad öfversättning, skulle skydd beredas, så att ingen under fem år får begagna den rätt hvar och en har enligt paragraf 4 att utgifva annan öfversättning deraf. Denna paragraf, sådan den blifvit redigerad, synes emellertid mera fästa afseende på förläggarens än författarens rätt. Den är så redigerad, att, om en utländsk författare skulle finna att en öfversättning af hans arbete, som blifvit gjord på grund af hans autorisation, vore så dålig, att den till och med kunde förstöra hans författarenamn, han enligt lydelsen af ifrågavarande paragraf icke hade rättighet att låta göra en ny öfversättning och följaktligen icke någon möjlighet att få sitt arbete öfversatt på det sätt, med hvilket han kan vara nöjd. Detta är så mycket märkligare, som i den konvention, hvarur förslaget till denna paragraf är hemtadt, nemligen konventionen emellan Frankrike och Preussen, är det uttryckligen sagdt, att öfversättning icke får utgifvas *utan samtycke af arbetets författare*, till följd hvaraf denne har rättighet att, om arbetet blifvit illa öfversatt, låta utgifva en ny öfversättning.

Då, efter hvad jag sökt utveckla, nu föreslagna stadgande har sin enda betydelse deruti, att sålunda möjliggöres åstadkommande af skydd för ej mindre svensk än utländsk författares autoriserade öfversättning, äfvensom här är fråga om att göra lagbestämmelser af internationel beskaffenhet, så har man att undersöka om ifrågavarande bestämmelses antagande är rätta vägen för att vinna ifrågavarande syftsmål. Utskottet har omnämmt de tre sätt, hvarpå bestämmelserna om ett ömsesidigt internationelt skydd för autoriserad öfversättning skulle kunna komma till stånd. Det ena sättet är att genom lag gifva utländska skrifter samma skydd som inhemska,

Om ändring i
lagen ang.
eganderätt till
skrift.
(Forts.)

utan vilkor af reciprocitet, på sätt skett i Frankrike; det andra består uti att i lagstiftningen medgifva sådant skydd, men mot vilkor af reciprocitet, och det tredje sättet är att erkänna utländings rätt uti nämnda hänseende genom internationella konventioner, och det är för att möjliggöra begagnandet af detta sistnämnda sätt som Utskottet förklarar sig tillstyrka nu föreslagna bestämmelse. Om Lag-Utskottets förslag icke skall innebära annat än att genom denna lag söka möjliggöra en konvention, så frågas: böra vi, vid det förhållande att det redan arbetas på att få en konvention till stånd, icke låta Kongl. Maj:t hafva fria händer att taga frågan i ett sammanhang i betraktande samt föreslå de förändringar, han kan finna lämpliga, hellre än att genom en lagparagraf binda oss och behöfva befara att fransmännen på grund af en tilläggsartikel till franska handelstraktaten skola begagna sin rättighet att blanda sig i saken, innan vi bestämdt förklarar, huru beskaffad vi vilja hafva konventionen. Enligt denna af Lag-Utskottet jemväl omnämnda tilläggsartikel till franska handels- och sjöfartstraktaten skola nemligen, till dess en konvention kommit till stånd, de respektiva ländernas undersåtar i det andra landet åtnjuta samma behandling som landets egna i afseende å den literära eganderätten. Då således Frankrike antagit *status quo* och vi måste förutsätta, att det känner till våra bestämmelser i ämnet, samt vi af regeringen, som i detta afseende nog blir pressad af Frankrike, om det anser sådant vara med sin fördel öfverensstämmande, hafva ett förslag till konvention att vänta, kan det väl då vara skäl för Riksdagen att på förhand föreslå lagbestämmelser, som utvidga vare sig Frankrikes rättigheter på detta område eller den bas, hvarpå frågan står, innan vi fått höra regeringens yttrande i ämnet? Och så mycket mindre böra vi göra detta, som både Riksdagen och Högsta Domstolen redan för fem år sedan gjort sina anmärkningar mot den ursprungliga paragrafen samt det måste erkännas, att det nu föreliggande förslaget först och främst är en förändring af det ursprungliga förslaget och ytterligare en försämring af det lagbud, som legat till grund för ifrågavarande förslag, hvilket, såsom jag redan förut påpekat, återfinnes i konventionen mellan Frankrike och Preussen. Såsom skäl för att vi ej behöfva onödigtvis brådska, utan afvakta Frankrikes initiativ, ber jag slutligen få fästa uppmärksamheten derpå, att man i Frankrike just nu med allvar arbetar på åstadkommandet af en dylik konvention om den literära eganderätten och att för ändamålet ett syndikat skall tillsättas eller kanske redan är tillsatt.

Man säger visserligen att det icke kan ligga någon fara i att antaga den här föreslagna paragrafen. Någon egentlig fara kan icke heller jag se. Det värsta, som händer, är att man under vissa fall får vänta fem år på en duglig öfversättning af utländska arbeten, om den föreslagna bestämmelsen antages af konungen och förklaras gällande för utländske författares skrifter. Men jag frågar

ännu en gång huruvida det må vara skäl att i förevarande afseende binda händerna på oss mera än vi behöfva samt onödigtvis möjligen framkalla förvecklingar?

Jag yrkar på grund af frågans outredda skick afslag å Utskottets hemställan.

Om ändring i lagen ang. eganderätt till skrift.
(Forts.)

Herr Gumælius: Då denna fråga förra gången vid innevarande riksdag förevar här i Kammaren, började de tvenne förste talarne med att göra åtskilliga erinringar mot det af Lag-Utskottet afgifna betänkandet, och dessa erinringar hafva nu på ett eller annat sätt blifvit i det nya utlåtandet besvarade. Den återstående delen af den aftonens långa diskussion rörde mindre sjelfva saken och delar af densamma, än den företedde högstämda tal om hvad »rättsmedvetandet» fordrade och särskildt åtskilliga religiösa funderingar och kontroverser. Frågan kom härigenom temligen på sned och det var naturligt att det yrkande om votering för afslag, som då framställdes, icke vidhölls, ty diskussionen hade sannerligen icke nog utredt frågan.

Det talades, såsom sagdt, mycket om rättsmedvetandets fordringar i denna sak. Vore det emellertid meningen, att Riksdagen skulle förklara att rättsmedvetandet ovilkorligen fordrade antagandet af en lagbestämmelse sådan som den här föreslagna, så vore detta en slät kompliment åt rättsmedvetandet för flere år sedan hos så väl regeringen och Högsta Domstolen som Riksdagens begge Kamrar, enär nemligen en dylik bestämmelse då icke ansågs nödig eller lämplig. Väl förelåg exemplet från det lilla Finland och det stora Frankrike, der de här åberopade grundsatzerna tillämpades. Men man fann icke skäl för att Sverige, i strid med Danmark och Norge, i strid med flertalet kulturländer, som endast delvis antagit dessa grundsatser, skulle opåkalladt uttala sig för en princip, som med hänsyn till literaturen skulle isolera det lilla landet från andra länder. För närvarande har den seden trängt sig fram hos oss — och den har äfven åberopats som stöd af dem, som försvara ifrågavarande förslag — att våra förläggare genom frivilliga aftal med franske, engelske och tyske författare förvärfva sig rättighet att öfversätta deras arbeten och äfven med dem öfverenskomma om ersättningen för denna rättighet. Detta synes mig vara en god sed, som det icke är skäl att ändra. Det är dock den skilnad för närvarande mot hvad det skulle blifva, om man lagvände ett sådant ömsesidigt aftal, att frågan om rättigheten att förse titelbladet med den uppgift att den utgifna öfversättningen är »bemyndigad» samt spörsmålet om hvad för denna rättighet skall betalas, att i det senare fallet blefve vårt lilla lands bokförläggare tvungne att foga sig i de vilkor, som skriftställarne i de större länderna kunde finna för godt att uppställa och diktatoriskt föreskrifva med anspråk grundade på deras hemlands vanor och pris. Jag erinrar mig speciellt ett fall, som för några år sedan händelsevis kom till min kännedom. En svensk för-

Om ändring i
lagen ang.
eganderätt till
skrift.
(Forts.)

läggare begärde nemligen en fransk författares bemyndigande att till vårt språk få öfversätta en af samme författare skrifven teaterpjäs, som dock icke var lämpad att uppföras på skådebanan, utan endast var afsedd att läsas. Svaret på den framställda frågan var helt enkelt, att sådant bemyndigande skulle erhållas emot insändande af 1,000 francs kontant. Detta, som efter franska förhållanden möjligen var ett billigt pris, ansågs dock allt för högt efter våra svenska vanor, ty hos oss erhålla författarne sällan så stora arvviden, isynnerhet för teaterpjäser som icke egna sig att uppföras å scenen. Jag var för några dagar sedan i tillfälle att se ett bref från en författare på ett af de skandinaviska språken, hvilken blifvit tillfrågad om ett af hans arbeten finge öfversättas på svenska. Med de skandinaviska brödrafolken äro, som bekant, särskilda konventioner afslutade och de befinna sig därför i en annan ställning till Sverige hvad literatur beträffar än andra folk, men af här vunnne erfarenhet kunna slutledningar dragas. Denne författare, som är verkligt framstående och en af ledarne inom sitt språks literatur, hade blifvit temligen hårdt klandrad i någon svensk tidning. Sannolikt hade han äfven haft något obehag från svensk sida; ty på nyss omnämnda fråga svararade han, att, efter den bekantskap han gjort med de svenska tidningarne och förläggarne, var det hans afsigt att icke vidare låta öfversätta sina skrifter på svenska. Detta kan nu göra mindre med ett sådant verk, som våra bildade klasser kunna läsa och förstå på grundspråket, ehuru äfven sådana skrifter som denne författares äro värda att genom öfversättning införas i vår literatur och bekantgöras för andra och flere än dem, som kunna och vilja köpa och läsa de dyra danska upplagorna. Hvad de skandinaviska ländernas literatur beträffar, är emellertid skadan jemförelsevis obetydlig mot om vi genom ett stadgande som detta, visserligen icke genom den form i hvilken det nu föreligger, men dock genom konsekvenserna deraf, utestänga oss sjelfve från bekantskap med de ypperste och derföre också mera anspråksfulle författarne på andra språk.

På det spörsmål jag tillät mig framställa förra gången frågan här var före, huruvida det var Lag-Utskottets mening, då det i 3:dje paragrafen talar om öfversättning af skrift till ett eller flere uppgifna språk, att man på titelbladet på våra svenska böcker skulle räkna upp alla tänkbara språk, till hvilka vi ville skydda vår öfversättningsrätt, fick jag då ej något svar. Nu finner jag på andra sidan i betänkandet ett resonnement härom, deruti en förklaring gifves, som för mig är i viss mån tillfredsställande, ehuru jag vill hemställa huruvida icke denna förklaring åtminstone till en del stryker öfver hvad Utskottet just velat genomföra. Utskottet säger nemligen att den, som gifver ut ett literärt arbete på svenska språket med bemyndigande af öfversättningsrätt till tyska och franska språken, utan att på dessa öfversättningar iakttaga att genom utstättande på titelbladet förbehålla sig öfversättningsrätten äfven

från öfversättningen till öfriga språk, den får skylla sig sjelf och dessa öfversättningar må andra fritt lägga till grund för ytterligare öfversättning till annat språk, äfven om öfversättningsrätt till det språket skulle vara förbehållen å den svenska upplagens titelblad. Från min ståndpunkt sedt är det hugneligt att Utskottet sett saken ur den synpunkten, helst misstag alldeles ovetande kunna göras. Jag erinrar mig exempelvis en person, som öfversatte ett arbete i kemi, hvilket ursprungligen var engelskt och af Johnston, men i fullt god tro höll på att här utges såsom tyskt arbete af en doktor Wilh. Hamm, hvilken utgifvit arbetet såsom sitt tyska original. Slumpen gjorde att under tryckningen, då titelbladet redan låg i press, svenske öfversättaren händelsevis fick reda på att författarens namn borde ändras från de nyssnämnda till F. W. Johnston. Hvem skulle väl, med de bestämmelser här äro framlagda, vara säker för förvecklingar i följd af ofrivilliga misstag, så vida icke Lag-Utskottets ypperliga förklaring här vore gifven, att från hvilken öfversättning som helst, som icke innehåller förteckning på de främmande språk till hvilka icke öfversättning får ske, eger man rätt att verkställa öfversättning äfven till ett språk, der icke öfversättning från originalet får utan auktorisation ega rum. Detta uttalande i motiveringen är dock icke tillräckligt, så vida man icke får förutsätta att denna tydning vid tillämpning af lagen så inom som utom landet blifver känd och erkänd.

Utskottet fortsätter ännu ytterligare sin tankegång och fäster uppmärksamheten på, att om en konvention med England blefve träffad, som förbjöde öfversättning af engelska skrifter till svenska språket utan auktorisation, kunde detta icke skydda en nord-amerikansk upplaga af sålunda fridlyst engelskt original från att öfverflyttas till svenska litteraturen utan derom träffadt aftal. Detta är en sak som förtjenar att påpekas, isynnerhet för oss svenskar, då vi behandla sådana frågor som denna. Herrarne torde hafva sett i hvilket omfång amerikanska tidningar intaga svensk litteratur i rent aftryck. Detta aftryck skulle således från följetong i tidningar och från böcker i separatträck efter tidningarne kunna öfverflyttas till andra språk, äfven till sådana till hvilka författarne förbehållit sig öfversättningsrätten. Den åsigt, Utskottet här uttalat, innebär märkliga konsekvenser. Jag tror mig kunna uppgifva att af svenske författares arbeten, exempelvis de flesta, om icke samtliga August Blanchés samt Fru M. S. Schwartz' romaner, sålunda utkommit såsom följetonger i amerikanska tidningar. Man har der seden att införa bredvid hvarandra en allvarlig och en glad roman och man har i de svensk-amerikanska bladen 5, 6 ja, ända till 8 följetongsspalter i hvarje nummer och dessa icke af den korthet vi äro vane vid i Sverige, utan sina 3 fot långa. Sålunda går det åt många romaner att fylla dessa väldiga följetongsspalter. Jag var i tillfälle att för några år sedan se ett bref från utgifvaren af en svensk tidning i Amerika. Han skref: Mitt förråd af svenska ro-

*Om ändring i
lagen ang.
eganderätt till
skrift.
(Forts.)*

Om ändring i maner är alldeles upprymdt; var god köp i bokhandeln och skicka lagen ang. mig ett par dussin romaner, som kunna vara lämpliga att insätta i eganderätt till min tidning. Jag föreställer mig att beställningen blef utförd efter skrift. begäran. Efter Lag-Utskottets mening, för så vidt denna mening (Forts.) kommer att vinna något afseende vid konventionens tillämpning, skulle de två dussin svenska romanerna, såsom August Blanchés, Marie Sofie Schwartz' och alla andras romaner, hvilka blifvit utgifna i amerikanska tidningar, kunna, äfven efter avslutande af literära konventioner mellan Sverige och öfriga europeiska stater, öfversättas till hvilket språk som helst, efter som amerikanarne icke hafva konvention i den vägen med något annat land.

Inom Utskottet har man, såsom herrarne finna, alldeles tydligt uttalat den meningen, att vi på grund af den ingångna konventionen med Frankrike icke hafva någon skyldighet att antaga Lag-Utskottets betänkande. Jag är tacksam därför att Utskottet så bestämdt uttalat sin mening om denna sida af saken, hvarom olika meningar uttalats här i Kammaren vid frågans föregående behandling.

Lag-Utskottets motivering slutar ganska betecknande med det uttalande, att ett förslag som detta måste erbjuda flera frågor af beskaffenhet »att lagstiftaren måste lemna deras lösning åt jurisprudensen och domstolarnes urskilning i förevarande fall». Ja, det fruktar jag att »jurisprudensen och domstolarne» komma att tagas i alldeles för stort anspråk, om Kammaren upphöjer till lag hvad Utskottet här föreslagit.

En föregående talare har redan fäst uppmärksamheten derpå, att det är ett falskt skäl och påtagligen orimligt, att man genom att utestänga täflan skall försäkra sig om den bästa varan. Lika dåliga öfversättningar, som vi nu hafva, få vi tvifvels utan sedan också, men det är skillnaden att, om ett värdefullt arbete utkommer i en dålig öfversättning, så är det tänkbart, att det kan utkomma en bättre öfversättning deraf, men är den dåliga öfversättningen autoriserad, så stannar det vid densamma.

Hvad beträffar skyddet mot dåliga skrifter, så lärer väl denna lag icke innebära något sådant skydd. Sådana böcker komma att blifva öfversatta, som allmänt blifva lästa, och somliga kunna komma att anse en del af dessa skrifter goda, men en del af dem dåliga och andra tvärtom. Det är nemligen förhållandet, att hvad den ene anser vara sämst, anser stundom en annan vara något af det bästa, och uttrycket *dåliga skrifter* anser jag alltså vara mycket sväfvande i tillämpningen.

Man talar äfven om hvilka personer man vill gagna med detta förslag. Jag har hört talas om att man vill gagna författarne, att man vill gagna öfversättarne och att man vill gagna jemväl förläggarne, d. v. s. den svenska bokmarknaden i allmänhet. Jag är deremot rädd för att förslaget icke skulle gagna någon af dessa i högre grad än det skulle skada dem. Det kan möjligtvis gagna en

eller annan, men det öfvervägande antalet på hvarje särskildt område komme det att skada.

Det skulle komma att gagna författarne, säger man. Det är då författare på svenska språket, som man för närvarande närmast afser med denna lag. Emellertid är det fallet, att icke många författare på svenska språket få njuta den äran att uppmärksammas i utlandet; det är icke många i utlandet som förstå svenska arbeten och kunna och vilja öfverflytta dem till utländska språk. Jag skulle önska och hoppas att det blefve fallet med en för hvarje år allt större del af våra författare, att deras arbeten öfversattes på främmande språk, men icke är det genom att uppställa sådana hinder, som denna lag innehåller, som man medverkar härtill. Bland de svenske författare, som öfversättas i någon större skala, intagas främsta rummen af en kunglig skald och en friherrlig författare, ledamot af denna Kammare. Hvad den kunglige skalden beträffar, är jag öfvertygad att han icke behöfver något skydd af lag för sina skrifter, emedan jag antager att han i alla händelser icke uppstår honorarium och att hans skrifter icke lära öfversättas till främmande språk, utan att hans bemyndigande är lemnadt. Sådant bemyndigande lär ju jemväl vara gifvet till öfversättare i flere länder. Hvad åter beträffar den nyssnämnde ledamoten af denna Kammare, har det stora arbete, han senast utgifvit, utan konvention utkommit i bemyndigade öfversättningar på flere språk, men han skulle icke enligt denna lag hafva, efter konventionens ingående, skydd för öfversättning ens till dessa språk, så vida icke å titelbladet blifvit upptagna alla tänkbara språk, till hvilka öfversättning kan ske.

Jag vill antaga, att han träffat öfverenskommelser om arbetets öfversättande till de flesta europeiska språk, men han har kanske icke tänkt på att sjelf draga försorg om någon öfversättning till ett språk, som talas i ett land, der man dock följt hans färd med stort intresse och nog vill läsa skildringar derom; jag menar Japan. Om han icke tänkt på att förbehålla sig rätt att öfversätta sitt arbete till japanskan, och om då någon annan låter ombestyras en sådan öfversättning, så kan arbetet sedermera från detta språk öfversättas till hvilket annat språk som helst, äfven i land, med hvilka konvention finnes och der bemyndigad upplaga utkommit. För öfrigt behöfver jag icke gå så långt som till Japan, ty det finnes jemväl åtskilliga europeiska språk, hvilka författaren i fråga helt säkert icke skulle tänkt på att låta öfversätta sitt arbete, och från hvilka, om det dit öfverflyttas, det sedan skulle kunna öfversättas till något af de mera allmänt lästa språken. Utom de svenske författare jag här antydde, torde det företrädesvis vara skrifter af ett mera vetenskapligt innehåll som komma i fråga att från vårt språk öfversättas, men jag tror att de af våra vetenskapsmän, som påräkna en läsekrets i utlandet, antingen direkt författa sina arbeten på något främmande språk, som är mera känt än vårt eget, eller ock sjelfve draga försorg om att deras arbete blir till något sådant

Om ändring i lagen ang. eganderätt till skrift.

(Forts.)

Om ändring i språk öfversatt. De söka sålunda, ofta med egen uppoffring, den lagen ang. vidsträcktaste offentlighet, mot hvilken lagförslaget vill skydda dem. eganderätt till skrift.

(Forts.)

Det har talats om att vårt broderland Norges två störste författare, en Björnson och en Ibsen, beklagat sig öfver, att deras arbeten blifvit öfversatta till en hel mängd andra språk, utan att de i somliga fall därför fått någon ersättning. Dess värre hafva vi här i Sverige icke någon författare jemförlig med Björnson och Ibsen, men om vi hade någon sådan, skulle jag vilja föreslå, att staten gifve honom ett författareanslag, på sätt man gjort i Norge, och hellre gjorde detta anslag något rikligare, än att vi för hans skull bunde hela vår literatur genom en lag sådan som denna. Det har sagts att öfversättarna skulle förlora på det nuvarande tillståndet. Med öfversättningar tillgår det nu ofta så, att när en ung man fått i sina händer något arbete, som han tycker om, gör han en öfversättning af detsamma, utan att ännu veta om han kommer att få sälja den eller ej. Detta lyckas stundom, men stundom icke. Men har öfversättningen blifvit väl gjord, och blir den tryckt, så plägar öfversättaren sedan kunna påräkna mera arbete i den vägen. Om nu deremot detta förslag antages, blir följden den att endast ett fåtal öfversättare, nemligen de som redan gjort sig väl kände af förläggarne, kommer att af dem anlitas för verkställande af nya öfversättningar. Dessa öfversättare få fullt upp med arbete, men de äro få; för de öfrige spärras vägen. Hvad åter förläggarne sjelfve beträffar, tror jag att, om föreliggande förslag bifalles, det likaledes af dem endast blir ett fåtal, nemligen de, hvilka hafva tillräckligt kapital och de bästa kanaler till utlandet, som komme att slå under sig det hufvudsakliga af öfversättningsackorden. Då jag emellertid för min del är öfvertygad om att vår svenska literatur skulle blifva lidande derpå, att en stor del af utlandets förnämsta literatur för oss utestängdes eller blefve ett fåtals privilegium, så kan jag icke annat än yrka afslag å föreliggande be-
tänkande.

Herr *Rundgren* instämde med Herr *Gumælius*.

Den vidare öfverläggningen angående förevarande ärende uppskötts till kl. 7 e. m., då detta sammanträde, enligt derom utfärdadt anslag, komme att fortsättas.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem
H. A. Kolmodin.